МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. Н. КАРАЗІНА

А. О. ІВАХНЕНКО

ОСНОВИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ГАЛУЗІ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА

Конспект лекцій

Харків – 2022

УДК 81'25:001.891](075.8)
І-23

Рецензенти:

О. В. Ребрій – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри перекладознавства імені Миколи Лукаша Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна;

І. Ю. Гусленко – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри теорії та практики перекладу Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія».

Затверджено до друку рішенням Науково-методичної ради Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (протокол № 2 від 17 листопада 2022 року)

Івахненко А. О.

І-23 Основи наукових досліджень у галузі перекладознавства : конспект лекцій / А. О. Івахненко**.** – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2022. – 64 с.

Конспект лекцій пропонує огляд головних понять сучасної науки, проблем, що розглядаються у перекладознавстві, а також правил оформлення наукових робіт, що є необхідною складовою формування професійної компетенції майбутніх перекладачів.

Конспект лекцій розрахований на студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» денної та заочної форм навчання факультету іноземних мов.

УДК 81'25:001.891](075.8)

© Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2022
© Івахненко А. О., 2022
© Дончик І. М., макет обкладинки, 2022

ЗМІСТ

Передмова 4

Лекція №1. Місце, цілі та задачі НДРС у навчальному процесі 6

Лекція №2. Напрямки та перспективи розвитку методології наукового дослідження 11

Лекція №3. Форми наукового дослідження: Курсова робота 16

Лекція №4. Форми наукового дослідження: Кваліфікаційна магістерська робота.....22

Лекція №5. Науково-методологічна база та термінологія сучасної методології наукового дослідження 30

Лекція №6. Прикладні аспекти визначення проблеми та цілей наукових досліджень. Методи оцінки надійності та вірогідності інформації 36

Лекція №7. Сутність та особливості форм презентації результатів наукових досліджень 41

Лекція №8. Нормативні вимоги та стандарти оформлення результатів наукових досліджень 46

Список рекомендованої літератури 51

Теми рефератів 53

Зразок реферату.....56

Список використаних джерел 60

Приклад тесту 61

ПЕРЕДМОВА

Курс лекцій «Основи наукових досліджень у галузі перекладознавства» належить до циклу дисциплін за вибором, передбачених програмою підготовки фахівців із перекладу в межах освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» денної та заочної форми навчання факультету іноземних мов Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

У конспекті лекцій пропонується стислий огляд правил оформлення наукових робіт із теорії перекладу, а також, що є цілком логічним, головних питань, які розглядаються у межах сучасної теорії перекладу – з урахуванням українського та міжнародного розвитку даної наукової дисципліни. Питання, що пропонуються для вивчення студентами, згруповано у чотири великі теми, а саме: «Сутність, цілі та форми наукових досліджень», «Організація та проведення наукових досліджень», «Техніка проведення, інструментарій, прикладні аспекти проведення наукових досліджень», «Сутність та особливості форм презентації результатів наукових досліджень». Надаємо тут стислу характеристику питань, що розглядаються в межах кожної із зазначених тем.

Перша тема стимулює розвиток у студентів розуміння необхідності знайомства із основами організації та проведення наукових досліджень, розкриває структуру даного курсу, описує алгоритм проведення наукового дослідження в рамках теорії перекладу. Друга тема присвячена можливостям корегування плану дослідження, його форм і засобів проведення, а також пропонує знайомство із деякими формами презентації досягнутих результатів; студенти усвідомлюють можливість виникнення помилок і їх своєчасного виправлення. Третя тема знайомить слухачів із інструментарієм проведення дослідження, зосереджується на різноманітних методах його проведення. Студенти знайомляться із поняттям інформації, її видами, методами оцінки її якості, достовірності, надійності тощо. Розглядаються різні методи роботи з текстом у рамках наукової роботи, акцентується увага на багаторівневості тексту як об’єкту наукового аналізу. Нарешті, остання тема пропонує слухачам знайомство із різними видами усної та письмової презентації результатів наукових досліджень, правилами їх оформлення, ДСТУ, вимогами редакційних колегій тощо.

Для складання конспекту лекцій автором посібника опрацьована велика кількість наукового матеріалу з проблем проведення наукових досліджень, взагалі, та наукових робіт у галузі перекладознавства, зокрема.

Окрім лекційної складової, дисципліна «Основи наукових досліджень у галузі перекладознавства» також передбачає проведення практичних занять, на яких студенти презентують результати свого наукового пошуку в рамках тем, що були названі вище. Передбачається також, що в результаті опрацювання питань курсу здобувачі освіти зможуть провести і вірно оформити невеличке наукове дослідження. Завершує знайомство із курсом залікова робота, що являє собою тест на множинний вибір. Система розподілу балів для отримання заліку є такою: відвідування занять – максимум 10 балів, підготовка реферату за однією із запропонованих викладачем тем – максимум 30 балів, проходження залікового тексту – максимум 60 балів.

Даний курс лекцій є другим етапом знайомства слухачів із науковими дослідженнями і тісно пов'язаний із дисципліною «Вступ до перекладознавства», що читається на другому році навчання, таким чином допомагаючи формувати теоретичну складову компетенції майбутніх перекладачів.

У кінці посібника пропонуються матеріали, що на конкретних прикладах демонструють студентам правила проведення наукового дослідження, а також оформлення та захисту його результатів.

ЛЕКЦІЯ №1

МІСЦЕ, ЦІЛІ ТА ЗАДАЧІ НДРС У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

1. Наука та її роль у розвитку суспільства
2. Загальні засади НДРС
3. Студентське наукове товариство
4. Цілі і задачі НДРС

1. Наука та її роль у розвитку суспільства

Взагалі, *поняття* «наука» є неоднозначним і має кілька основних тлумачень. По-перше, її розуміють як сферу діяльності людини, метою якої виступає вироблення та систематизація нових знань і уявлень про природу, процеси пізнання, людське суспільство та мислення. По-друге, наука є результатом такої діяльності, утворюючи цілісну систему наукових знань. По-третє, вона виступає як особливий вид соціального інституту. В останньому значенні під наукою розуміється система взаємозв'язків, що існують між науковими організаціями та науковцями.

Відповідно до цих значень, дослідники пропонують розглядати і три основні концепції науки: наука як знання, діяльність і соціальний інститут. Сучасна наука поєднує в собі всі три зазначені концепції.

Серед основних цілей науки виділяють такі: опис, пояснення/тлумачення і передбачення процесів і явищ реальної дійсності. Своїх цілей наука досягає на основі відкритих нею об'єктивних законів.

Функції науки:

Продуктивна функція спрямована на запровадження у практичну діяльність людини певних інновацій, нових технологій тощо.

Пізнавальна функція відповідає самій сутності науки, яка полягає у пізнанні природи, суспільства і мислення.

Світоглядна функція відповідає за створення наукової картини світу, дослідження особливостей ставлення людини до світу, а також за обґрунтування його наукового розуміння.

Освітня функція полягає у впливі науки на розвиток культури та освіти. Результати наукових досліджень (як теоретичні, так і практичні) відбиваються на всьому навчально-виховному процесі: навчальних програмах, підходах до викладання, написання підручників, розробку нових форм викладення інформації тощо.

Прогностична функція полягає у передбаченні майбутніх подій і на рівні однієї людини (отримання конкретних результатів своєї діяльності),

і на рівні цілої спільноти, країни, культури тощо (до яких наслідків, наприклад, приведе зміна політичного курсу країни).

2. Загальні засади науково-дослідної роботи студентів (далі – НДРС)

У рамках НДРС існують два великі напрями:

- навчання студентів принципам і правилам проведення дослідницької діяльності, її організації, методам здійснення наукової творчості;
- проведення студентами власних наукових досліджень, але під керівництвом викладачів того чи іншого факультету/кафедри.

Зміст і структура НДРС мають відповідати логіці та послідовності процесу навчання, забезпечуючи логічність і послідовність її засобів і форм здійснення. Завдяки цьому гарантується спадкоємність навчання студентів науковій роботі, їхнє вміння застосовувати вже набуті навички при виконанні подальших завдань, що дозволяє впроваджувати поступове збільшення обсягу виконаної роботи і складності наукових тем, котрі пропонуються слухачам старших курсів. Це, безперечно, підвищує рівень компетентності студентів і у знаннях новітніх досягнень у сфері перекладознавства, і у проведенні власного перекладознавчого та, ширше, філологічного аналізу.

Отже, чим саме визначаються зміст і характер НДРС? Перш за все, загальним описом наукової діяльності (як дослідної, так і методичної), що здійснюється всіма підрозділами університету, а саме: кафедрами, факультетами або інститутами, усім закладом вищої освіти, в цілому. По-друге, – тематикою наукових досліджень, які проводяться певною кафедрою у межах ЗВО. По-третє, – можливостями проведення наукових досліджень студентами (що забезпечується наявністю розвиненої матеріально-технічної бази, відкритого доступу до різноманітної наукової інформації, кваліфікованих наукових кадрів).

НДРС у межах буд-якого закладу вищої освіти проводиться в таких напрямах:

– науково-дослідна робота як складова здійснення навчального процесу: вона є обов’язковою для виконання усіма здобувачами освіти і тому неодмінно відбивається в освітніх програмах і календарно-тематичних планах, а за рівнем її виконання проводиться відповідне звітування;

– науково-дослідна робота, що не входить як невід’ємний складник до навчального процесу, а здійснюється поза ним у межах Студентського наукового товариства (далі — СНТ), у наукових гуртках тощо;

– науково-організаційна робота (організація і проведення конференцій, конкурсів тощо).

НДРС як складова навчального процесу зазвичай починається з другого курсу кваліфікаційно-освітнього рівня «бакалавр» у межах курсів, що ставлять собі на мету познайомити здобувачів вищої освіти з науковими дослідженнями в межах обраної спеціальності/спеціалізації. Щодо спеціалізацій, які включають до себе переклад, то це, зазвичай, дисципліна «Вступ до перекладознавства», в якій надається інформація про основоположні напрямки вивчення перекладу. На третьому курсі студенти вивчають дисципліну «Основи наукових досліджень» у конкретній галузі знань і складають реферати на різні теми у цій галузі, а на четвертому – пишуть курсові роботи з обраної теми. Таким чином, дотримується спадкоємність навчання студентів науково-дослідній роботі, здійснюється ознайомлення їх із різними напрямами проведення наукових досліджень, тренуються навички здійснення дослідження, розвивається інтерес до наукової діяльності, в цілому, – таким чином, стимулюючи здобувачів продовжувати освіту вже на другому, магістерському рівні.

У закладах вищої освіти існує чітка, ієрархічна структура науково-дослідної діяльності студентів та науково-педагогічних працівників, яка включає в себе такі елементи: проректор з наукової роботи, Вчена рада, Рада студентського наукового товариства, представництва студентського наукового товариства на факультетах, наукові гуртки при кафедрах. Розглянемо структуру, принципи роботи і задачі студентського наукового товариства і його Ради докладніше.

3. Студентське наукове товариство

Студентське наукове товариство є органом самоврядування університету, а також складовою частиною його діяльності та сприяє як покращенню фахової підготовки здобувачів освіти, так і виявленню обдарованої молоді.

Мета студентського наукового товариства полягає в наданні здобувачам освіти можливостей реалізації свого наукового потенціалу у всіх його видах (науковий, науково-технічний, науково-організаторський) та у формуванні наукового світогляду, допомозі науковцям-початківцям опанувати методологію і методи наукової роботи.

Серед напрямків діяльності СНТ можна виділити такі:

- заохочення обміну інформацією між науковцями-початківцями та досвідченими дослідниками;
- популяризація науки серед здобувачів вищої освіти, сприяння їхньому залученню до наукової роботи;
- стимулювання підвищення якості проведення наукових досліджень та презентації їх результатів;
- подання пропозицій Вченим радам усіх рівнів та ректорату щодо призначення різних видів заохочень для здобувачів вищої освіти

різних рівнів, котрі можуть похвалитися високими результатами проведених досліджень, їхнього впровадження в практичну діяльність, популяризації наукової діяльності і так далі;

- представництво інтересів здобувачів освіти перед адміністрацією закладу, а також перед державними органами та органами місцевого самоврядування;
- сприяння розвитку співробітництва між університетами України та інших держав;
- взаємодія з різними науково-дослідними установами України, включаючи Національну академію наук.

Як бачимо, напрями діяльності наукового товариства студентів є, більшою мірою, організаційними та стосуються заохочення студентів до занять науковою діяльністю і залучення їх до наукової роботи, що здійснюється в Україні.

Діяльністю студентського наукового товариства керує його Рада. Рада СНТ, разом із представництвами товариства на факультетах, організує роботу гуртків, секцій тощо. В обов'язки Ради входить інформування здобувачів освіти та всього колективу факультету, в цілому, щодо результатів роботи товариства, та організація і проведення низки подій, наприклад: конкурсу наукових робіт студентів, студентських конференцій, круглих столів і подібного. Рада також сприяє участі студентів у загальноукраїнських конкурсах наукових робіт, конференціях, олімпіадах; публікації результатів наукових досліджень студентів у вигляді тез чи статей у наукових журналах. Вона опікується співпрацею з СНТ інших закладів освіти, організує спільні круглі столи, обговорення, конференції.

4. Цілі і задачі НДРС

Як і у будь-якої діяльності, у науково-дослідної роботи студентів є свої цілі та задачі. Перші мають більш широке значення, другі – більш вузьке, конкретне. **Цілі** науково-дослідної роботи студентів можна умовно розділити на два види: прикладні і загальногуманітарні. До перших слід віднести краще, більш глибоке і свідоме засвоєння дисциплін, які вивчаються, розуміння зв'язків із темами, що пропонуються до вивчення, а також зв'язків між теоретичними та практичними складовими предметів.

До загальногуманітарних цілей можна віднести такі:

- розкриття індивідуальності студентів, їх схильностей, стимулювання заглиблення у запропоновану тему та пошуку закономірностей і так далі;
- набуття навичок створення і формулювання власної позиції щодо проблемних питань у рамках конкретної дисципліни;
- розвиток творчого мислення, вміння аналізувати інформацію, аргументовано обстоювати свої погляди і вести дискусію.

Серед конкретних **задач**, що стоять перед НДРС, зазвичай виділяють такі:

- створення наукового світогляду у здобувачів освіти, оволодіння ними методологією наукового дослідження і набуття ними глибокого розуміння методів проведення досліджень;
- розвиток творчого мислення та індивідуальних здібностей у розв'язанні практичних завдань;
- розширення кругозору та ерудиції студентів, що сприятимуть становленню останніх як фахівців;
- стимулювання студентів до участі в роботі над розв'язанням наукових проблем, важливих для теоретичної науки та її втілення на практиці;
- набуття студентами навичок самостійного проведення наукових досліджень;
- стимулювання ініціативності студентів, розвитку навичок практичного застосування набутих під час навчання теоретичних знань;
- регулярне вдосконалення компетенцій студентів завдяки знайомству з новітньою науковою літературою в конкретній предметній галузі.

Питання для самоконтролю:

1. Назвіть три складові поняття «наука» та три концепції, що з них витікають.
2. Які цілі ставить перед собою наука? Які функції вона має?
3. Чим забезпечується спадкоємність навчання студентів науковій роботі?
4. Яка роль студентських наукових товариств у впровадженні НДРС?
5. Хто або що забезпечує здійснення НДРС у закладах вищої освіти на різних рівнях структури університету?
6. Чим займається Рада студентського наукового товариства?
7. Назвіть дві групи цілей, що досягаються завдяки проведенню наукової роботи студентами. У чому їх принципова різниця?
8. Які основні задачі передбачаються у здійсненні студентами науково-дослідної роботи?

Питання до практичного заняття. Будь ласка, підготуйте невеличку доповідь за однією із зазначених тем:

1. Що стоїть за терміном «напрямок наукових досліджень»? Які напрями досліджень у перекладознавстві існують?
2. Опишіть стисло, що розглядається у рамках: загальної теорії перекладу, історичного перекладознавства, теорії рівнів еквівалентності, скопос-теорії, дескриптивного підходу.

ЛЕКЦІЯ 2

МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

1. Методологія: поняття, функції
2. Види методології, її принципи
3. Системний підхід

1. Поняття і функції методології

Слово «методологія» походить від двох давньогрецьких слів: *methodos*, що означає «спосіб або метод», і *logos*, що означає «наука, знання». Таким чином, «методологія» означає «наука про методи/способи дослідження. Тобто, можна стверджувати, що методологія розробляє методи досліджень, пропонує способи створення різних концепцій. З іншого боку, методологія являє собою систему знань про наукову діяльність людини та пропонує ієрархію методів такої діяльності. Саме методологія слугує підґрунтям для встановлення таких складових дослідження, як мета, зміст та сукупність методів, завдяки яким науковець може отримати найбільш об'єктивну та точну інформацію про досліджувані процеси або явища та представити її у систематизованому вигляді. Водночас, методологія дослідження є сукупністю наукових принципів, за якими воно проводиться.

Важливість методології сьогодні спричинена цілою низкою об'єктивних факторів, серед яких найважливішими є такі:

- збільшення інформаційних потоків, їхня різноманітність і неузгодженість поміж себе;
- посилена конкуренція світоглядів;
- швидка зміна ціннісних орієнтирів, глобалізація усіх процесів;
- активний пошук нових шляхів для подальшого розвитку науки, нестабільність ставлення до задач наукової діяльності.

Як відомо, першою наукою, що була розроблена людством, є філософія. Методологія сучасної науки заснована саме на філософських принципах, на створених нею світоглядних орієнтирах і загальнометодологічних постулатах. В рамках філософії виникли такі поняття, як об'єкт і суб'єкт дослідження, метод дослідження, були закладені основи структури наукового дослідження, розроблені принципи створення наукових теорій, доведено необхідність застосування доказової бази, закладено підґрунтя для розвитку логіки тощо.

Дві головні *функції* методології полягають у тому, щоб, з одного боку, виявити загальний смисл проведення наукової діяльності та визначити її взаємозв'язок із іншими видами людської діяльності, з'ясовуючи її значення для суспільства в цілому, культури, технічного прогресу; а з іншого, – надати можливість удосконалення суто наукової діяльності, її оптимізації.

Більш конкретно, методологія дозволяє:

- розробити різні способи отримання наукових знань;
- визначити шляхи досягнення мети конкретного наукового дослідження;
- отримати всебічну інформацію про об'єкт дослідження;
- поєднати нову інформацію з уже відомою, розширити теоретичні надбання науки в загальному сенсі;
- розробити нову терміносистему в певній області людських знань, а також розширити, поглибити і систематизувати вже існуючу термінологію;
- розробити таку систему наукової інформації, яка є цілісною і ґрунтується на фактах об'єктивної дійсності;
- розробити систему інструментів аналізу, які можна застосовувати в цілях наукового пізнання.

2. Види методології, її принципи

Методологію можна умовно поділити на чотири види, або рівні, а саме:

1) фундаментальну, або філософську, котра розробляє і визначає найбільш універсальну стратегію пізнання;
2) загальнонаукову, котра виокремлює положення наукових досліджень, що застосовуються у будь-якій галузі науки;
3) конкретнонаукову, котра переймається принципами і методами проведення досліджень у конкретній галузі науки;
4) методологію практичної діяльності.

Розглянемо їх докладніше.

Отже, *філософська методологія* виникла за часів античності у роботах Платона та Аристотеля і являла собою систему, або ієрархізовану сукупність правил пізнання всесвіту. Довгий час головним методом пізнання виступав діалектичний метод, що стверджував принципову можливість пізнати світ, оголошував нерозривний зв'язок між теорією та практикою, внутрішнім і зовнішнім тощо. Діалектична логіка застосовувалася при проведенні досліджень у будь-якій галузі науки, при вивченні будь-яких явищ, предметів чи процесів. Тріумвірат діалектики,

логіки та теорії пізнання становив головний принцип дослідження дійсності в її багатоплановості, адже саме діалектика допомагала встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між явищами дійсності; гарантувати об'єктивність оцінок явищ, предметів і процесів; доводити правильність перевірки теоретичних положень через практику.

Серед головних принципів філософської методології виділяють такі:

- принципи вже згаданої діалектики, котрі віддзеркалюють існуючий зв'язок між явищами дійсності;
- принципи детермінізму, тобто об'єктивної зумовленості явищ;
- принципи ізоморфізму, тобто однаковості будови різних систем.

В різних галузях науки ці принципи набувають різної детальної інтерпретації, але при цьому утримують своє загальне значення.

Будь-яке наукове дослідження має системний характер, тобто всі його етапи логічно витікають один із одного, а всі елементи аналізу є взаємопов'язаними. Така системність наукового пізнання забезпечується низкою методологічних принципів, а саме:

- принцип зв'язку із середовищем (жодне явище не існує ізольовано від інших; воно змінюється відповідно до змін, що відбуваються навколо);
- принцип цілісності (предмет чи явище складається із певних елементів, які, тим не менше, є взаємообумовленими і нерозривно пов'язаними);
- принцип детермінізму (саме виникнення предмета чи явища та їх характеристики обумовлені зовнішніми чинниками – наприклад, законами природи);
- генетичний принцип (дослідження явища в процесі його ґенези: з моменту виникнення і до сьогодні, з усіма змінами, які воно пережило під час свого розвитку).

Загальнонаукова методологія присутня у більшості наук, оскільки наукове дослідження будь-якого явища спричиняє перегляд певних уявлень про нього, відкриття інших причин його виникнення, пропонує інші варіанти його інтерпретації тощо. До загальнонаукових принципів проведення досліджень відносять такі: історичний, функціональний, системний, гносеологічний тощо. Загальнонаукова методологія має міждисциплінарний характер, і в ній застосовуються три головні підходи: системний, діяльнісний, синергетичний.

Конкретнонаукова методологія являє собою сукупність ідей та методів окремої галузі науки, на які спираються дослідники для вирішення обраної проблеми. Вона передбачає звернення науковців до робіт провідних дослідників у певній галузі науки; застосування ними методичних підходів і принципів, характерних для цієї галузі; аналіз

і вирішення проблем, що виникають у конкретній галузі; але також торкається і загальнонаукових чи філософських питань.

Структура методології включає:

- фундаментальні принципи, що є дійсними для будь-якої науки та становлять власне методологію;
- конкретнонаукові принципи, на яких засновуються теорії певної галузі науки або дисципліни;
- система конкретних методів, які використовуються для виконання завдань конкретного дослідження.

3. Системний підхід

Сутність системного підходу полягає в комплексному дослідженні складних об'єктів, вивченню їх як єдиного, ієрархізованого цілого, всі елементи якого є взаємопов'язаними і взаємообумовленими. Серед ознак системи виділяють наявність таких складових:

- елементи, тобто найпростіші складові;
- підсистеми, що є результатом взаємодії елементів;
- компоненти, що є результатом взаємодії підсистем;
- структури зв'язків між усіма складовими системи;
- зв'язки з іншими системами.

Серед головних характеристик системи виділяють цілісність, функціональність, взаємозв'язок із середовищем, ієрархічність та інші. Відповідним чином, у системному підході задіяні такі методологічні принципи, як принцип цілісності, принцип примату цілого над часткою, принцип ієрархічності, принцип структурності тощо. Науковці виділяють також кілька типів систем за бінарним принципом: відкриті та закриті; регульовані та нерегульовані; великі та малі; прості та складні; інші.

Системний підхід можна застосовувати у будь-якій галузі науки, але найкраще це робити тоді, коли перед дослідником стоїть задача вивчити сутність обраного явища. Тоді обране явище або предмет розглядається як сукупність елементів, взаємозв'язок між якими робить дану сукупність цілісною. Найбільше уваги тоді приділяють виявленню різноманітності зв'язків як між елементами системи, так і цілої системи – із зовнішнім середовищем. Системний принцип дозволяє обрати стратегію для проведення наукового дослідження.

Питання для самоконтролю:

1. Що таке методологія? Чому вона важлива?
2. Фундамент якої давньої науки заклав базу сучасної методології?
3. Назвіть види, або рівні, методології.
4. На яких принципах заснована методологія? Розтлумачте їх.

5. Які наукові підходи є найбільш поширеними?
6. Що входить у структуру методології?
7. Поясніть, як саме проходить вивчення явища при використанні системного підходу.
8. Назвіть головні складові системи.
9. Чому саме приділяється найбільше уваги при застосуванні системного підходу?

Питання до практичного заняття. Будь ласка, підготуйте невеличку доповідь за однією із зазначених тем:

1. Визначення перекладознавчої проблеми, яку планується аналізувати.
2. Визначення структури проведення наукового дослідження в галузі перекладознавства.

ЛЕКЦІЯ №3

ФОРМИ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ: КУРСОВА РОБОТА

1. Вимоги до виконання курсової роботи у галузі перекладознавства
2. Структура курсової роботи
3. Процедура подання та оцінки роботи

1. Вимоги до виконання курсової роботи

Курсова робота являє собою наукове дослідження. Студенти, що пишуть курсові роботи, повинні довести, що мають певні знання з теорії перекладу, та продемонструвати високий рівень перекладацьких навичок та умінь. Тому написання курсової роботи вважається необхідною складовою підготовки майбутніх перекладачів. Мета написання студентами курсових робіт полягає в поєднанні теоретичної та практичної підготовки студентів у галузі перекладознавства та перекладу для виконання завдань, форма та зміст яких збігається зі змістом та формою завдань, котрі зазвичай виникають у роботі перекладача-практика. Окрім виконання практичного завдання з перекладу, студенти також отримують можливість поглибити, розширити та систематизувати знання з теорії перекладу, які вони отримали під час чотирирічного навчання.

Керівники пропонують студентам теми курсових робіт. Студенти також можуть самі обирати теми своїх робіт, але ці теми, по-перше, повинні бути пов’язані з перекладацькими або перекладознавчими проблемами, а по-друге, мають бути погоджені з керівником. Всі теми курсових робіт остаточно затверджуються на засіданні спеціальної кафедри. Окрім затвердженої теми дослідження, на засідання кафедри також подається план-графік виконання курсової роботи, згідно якого керівник контролює вчасність виконання студентом різних етапів роботи. Плани-графіки також затверджуються на засіданні кафедри.

В обов’язки наукового керівника також входить: надання студентам рекомендацій щодо наукової літератури, необхідної для написання теоретичної частини дослідження; проведення консультацій (за планом і на прохання студента); перевірка якості виконання курсової роботи. Окрім зазначеного вище, керівник складає рекомендаційний лист з оцінками за кожний вид виконаної роботи і подає роботу на кафедру для проведення процедури захисту.

Курсова робота виконується виключно українською мовою і повинна мати обсяг не менше 25 сторінок, куди входять всі структурні елементи роботи за виключенням списку літератури та додатків. Курсова робота

повинна бути роздрукована з одного боку аркушів формату А4 і мати такі характеристики: шрифт Times New Romans 14, міжрядковий інтервал 1,5, відступ абзацу 1,25 см, інтервал до/після абзацу 0, береги: зліва 2,7 см, справа 1,3 см, вгорі та внизу по 2 см. Сторінки нумеруються вгорі, в центрі аркуша. Титульна сторінка не нумерується, але враховується при виставленні нумерації. Список літератури оформлюється згідно вимог оформлення списків літератури в дисертаціях. Елементи Списку нумеруються, розташовуються в алфавітному порядку. Посилання у тексті на наукове джерело виставляються за його номером у списку літератури. Оформлюються посилання в квадратних дужках, там само подається номер сторінки, яка цитується, наприклад: [3, с. 67]. Прямі цитати, тобто частини тексту з наукового джерела, вставлені у текст курсової роботи без жодних змін, беруться в лапки і отримують посилання в квадратних дужках. Якщо цитата була змінена, в лапки вона не береться, але посилання в дужках все одно ставиться. При простому згадуванні робіт науковців посилання також проставляється, навіть якщо текст роботи не цитується.

Заголовки структурних елементів курсової роботи повинні мати назви, а не лише нумерацію, і виділятися шрифтом. Заголовки таких елементів, як зміст, вступ, розділ, загальні висновки, список використаних джерел друкуються великими літерами в центрі першого рядку сторінки. Підзаголовки друкують з абзацного відступу, із великої літери маленькими. Заголовки можуть містити крапку лише у тому випадку, коли вони складаються з двох або більше речень (але така складна структура заголовків не рекомендується). Заголовок, підзаголовок та текст роботи розділяються додатковим порожнім рядком. Заголовки пунктів друкуються курсивом впритул до тексту і додаткових порожніх рядків не вимагають. Кожний структурний елемент курсової роботи починається з нової сторінки шляхом використання функції «Вставка – Розрив сторінки» у редакторі Word.

Таблиці, діаграми, рисунки тощо повинні отримувати наскрізну нумерацію і назву (наприклад: *Таблиця 3.1. Види термінів у дослідженому тексті*). Номер містить у собі принаймні дві цифри, розділені крапкою. Перша цифра вказує на номер розділу роботи, а друга – на номер ілюстративного матеріалу (таблиці, діаграми тощо). Графи таблиць і складові діаграм обов’язково отримують назви, аби роз’яснити значення поданого числового матеріалу.

При застосуванні в роботі великої кількості скорочень необхідно зробити додаткову сторінку, яка мала б назву «Умовні скорочення». Туди вносять всі скорочення, які не міститься в загальних словниках.

2. Структура курсової роботи

Курсова робота складається з трьох Розділів, у яких детально описується проведене наукове дослідження, і допоміжних елементів, а саме:

- титульний аркуш;
- Зміст;
- Список скорочень (не обов'язково);
- Вступ;
- основна частина (3 Розділи із Висновками до першого і третього);
- Загальні висновки;
- Список використаних джерел;
- Додатки (Додаток А – весь текст оригіналу; Додаток Б – глосарій);
- Summary (анотація англійською мовою).

Титульний аркуш оформлюється однаково у всіх курсових роботах, що виконуються на кафедрі. Різниця полягає лише у назві роботи, прізвищі виконавця (студента/студентки) та даних про наукового керівника. Вся ця інформація вдруковується у відповідні місця на шаблоні титульного аркуша.

У Змісті надається перелік назв усіх трьох розділів разом із їхніми підрозділами, та зазначаються номера сторінок, на яких розташовані ці назви.

У Вступі мають бути зазначені такі елементи: актуальність, мета і завдання дослідження; об'єкт і предмет дослідження; матеріал і методи дослідження; практичне значення дослідження. Кожен наведений елемент оформлюється жирним шрифтом або курсивом і розпочинається з нового рядка.

Основна частина курсової роботи складається з трьох розділів, кожен із яких починається з нової сторінки. Назва розділу друкується по центру сторінки великими літерами жирним шрифтом; нижче, через додатковий порожній рядок, друкується номер і назва підрозділу. Висновками супроводжуються лише перший і третій розділи; висновки друкуються після додаткового порожнього рядка, і оформлюють їх або нумерованим Списком, або просто текстом, без Списку.

Розглянемо особливості структури та оформлення кожного із трьох розділів курсової роботи.

У Розділі 1 студент має викласти аналіз фонових знань, які є необхідними для перекладу тексту або текстів обраного жанру. Якщо в якості матеріалу дослідження було обрано художні твори, то у цьому Розділі можна зазначити особливості історичного періоду, під час якого було створено текст, також – характеристики літературного напрямку, авторського стилю тощо. Якщо було обрано науково-технічний текст,

у роботі слід надати характеристику діяльності людини у певній галузі, запропонувати глосарій із основних термінів та їхнім перекладом українською мовою, схему технологічного процесу або креслення відповідних приладів тощо. Також слід порівняти особливості відповідних текстів англійською та українською мовами. Після цього, через додатковий порожній рядок, надається схематичне зображення системи фонових знань, необхідних перекладачеві.

Розділ 2 являє собою суцільний текст перекладу обсягом 20000 знаків без пробілів, оформлений за тими ж стандартами, що і вся курсова робота. Жодних коментарів та/або висновків цей Розділ курсової роботи не передбачає.

У Розділі 3 наводиться перекладацький коментар. Починати коментар логічно із зазначення того, чиєю саме класифікацією способів та прийомів перекладу або перекладацьких трансформацій користуватиметься виконавець роботи. Далі пропонується інформація щодо того, з якими труднощами (лексичними, стилістичними тощо) зіткнувся студент/студентка під час виконання роботи, та надається опис засобів вирішення цих труднощів. Опис також має включати визначення типів застосованих перекладацьких трансформацій, що супроводжуються прикладами з оригіналу та перекладу тексту.

Загальні висновки містять найважливіші результати проведеного дослідження в узагальненій формі. Вони в жодному разі не повинні текстуально збігатися з висновками до розділів. Загальні висновки, як і будь-який інший структурний елемент курсової роботи, починаються з нової сторінки і містять заголовок, оформлений великими літерами та жирним шрифтом, набраний по центру сторінки. Загальні висновки друкуються суцільним текстом і займають 1,5-2 сторінки.

Після Загальних висновків іде Список використаних джерел. Сторінки, на яких він розміщений, також нумеруються, але не враховуються у загальний обсяг курсової роботи. До Списку вносяться абсолютно всі джерела, які були використані при написанні роботи, і на які було надано посилання в тексті. Посилання в тексті проставляється, якщо висловлені ідеї, визначення, висновки не належать автору курсової роботи, а були знайдені в опрацьованій ним/нею науковій літературі. Цитовані наукові джерела у Списку розташовуються за абеткою; спочатку ідуть роботи, надруковані кирилицею, а потім – латиницею. Кількість робіт у Списку має дорівнювати або перевищувати 20 одиниць, із них п’ять і більше мають бути написані іноземною мовою (перевага надається англомовним джерелам).

Список також повинен містити такі наукові джерела:

- фундаментальні праці з обраної перекладознавчої тематики;
- роботи науковців факультету/кафедри;
- статті/монографії, опубліковані за останні п’ять років або менше.

Додаток А містить оригінал тексту, обраного для перекладу, а Додаток Б – глосарій лексики, необхідної для виконання перекладів в обраній сфері. Глосарій подається у двох варіантах: англо-українському та українсько-англійському. Глосарій має бути оформлений за абеткою та пронумерований.

Останній елемент курсової роботи – анотація англійською мовою, або Summary. Розміщується в кінці роботи, не зараховується в загальну кількість сторінок, але нумерується наскрізною нумерацією. Обсяг анотації має складати 2-3 сторінки і містити таку інформацію: повний переклад Вступу роботи, опис її структури (перелік елементів роботи), стислий переказ змісту основної частини, висновки. Анотація має продемонструвати вміння студента/студентки стисло викласти зміст роботи і зроблені висновки, володіння науковою та фаховою термінологією, а також володіння англійською мовою, взагалі. Переклад Вступу, що міститься в анотації, не повинен збігатися з перекладом, що його виконала програма Гугл-транслейт.

3. Процедура подання та оцінки роботи

По закінченню проведення та оформлення дослідження воно подається науковому керівникові для отримання Відгуку. Якщо відгук є позитивним, курсова робота проходить обговорення на засіданні кафедри та рекомендується до захисту. Якщо відгук є негативним, курсова робота не рекомендується до захисту і повертається студенту/студентці для переробки/переоформлення. Захист курсових робіт проводиться на науковому семінарі, публічно, за можливості – в аудиторії, за об’єктивної неможливості (карантин, військові дії тощо) – онлайн, з увімкненою камерою. Захист роботи передбачає усний виступ із доповіддю, що супроводжується показом слайдів; та відповідь на питання комісії та інших учасників. Керівник секції семінару оцінює виступ студента/студентки та повідомляє оцінку науковому керівникові. Керівник підраховує загальну кількість балів за написання роботи та її захист і виставляє її у відомость.

Питання для самоконтролю:

1. У чому полягає мета написання курсової роботи?
2. Які існують вимоги до тем курсових робіт?
3. Що являє собою план-графік курсової роботи?
4. Скільки сторінок має містити курсова робота?
5. Назвіть елементи структури курсової роботи.
6. Що повинно міститися у Вступі?
7. Яким питанням присвячується Розділ 1 курсової роботи? Що повинно міститися у Розділі 2? А у Розділі 3?
8. Які Розділи вимагають написання Висновків до них? Як оформлюються ці Висновки, що вони мають висвітлити?
9. Що таке Загальні висновки? Який зміст вони мають, як повинні оформлюватися? Чим Загальні висновки відрізняються від Висновків до Розділів?
10. Які особливості має Список використаних джерел? Що туди повинно входити? Як він оформлюється?

Питання до практичного заняття. Будь ласка, підготуйте невеличку доповідь за однією із зазначених тем:

1. Визначення об'єкту і предмету дослідження. Різниця між об'єктом і предметом, зв'язок між ними.
2. Визначення матеріалу дослідження, його пов'язаність із об'єктом і предметом. Вимоги до обсягу матеріалу дослідження. Що саме може слугувати матеріалом дослідження у перекладознавчій роботі?
3. Визначення ступеня актуальності дослідження та його новизни. Зв'язок між актуальністю і новизною дослідження. Коректне формулювання новизни дослідження.

Зауважте: відповідь на кожне питання слід починати із надання визначень основним термінам.

ЛЕКЦІЯ №4

ФОРМИ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ: КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

1. Вимоги до виконання кваліфікаційної роботи
2. Структура кваліфікаційної роботи
3. Вимоги до оформлення роботи
4. Процедура подання та оцінки роботи

1. Вимоги до виконання кваліфікаційної роботи

Кваліфікаційна магістерська робота пишеться на 1-2 курсі навчання в магістратурі і є самостійним дослідженням у одній із наступних галузей науки:

- теорія та практика перекладу,
- історія перекладу,
- методика викладання перекладу.

Мета написання кваліфікаційної магістерської роботи полягає у засвоєнні студентами головних принципів та методів виконання наукового дослідження шляхом розв'язання певної проблеми в одній із галузей перекладознавства, зазначених вище. Набуття навичок проведення наукового дослідження вважається важливим елементом отримання університетської освіти, оскільки завдяки написанню кваліфікаційної магістерської роботи здобувачі освіти систематизують, поглиблюють та розширюють знання, засвоєні під час отримання освіти на попередньому, бакалаврському рівні.

Теми кваліфікаційних магістерських робіт розробляються науковими керівниками, погоджуються зі студентами і затверджується на засіданні кафедри. Крім того, студенти мають право самостійно обирати тему свого дослідження, і за умови, що керівник не заперечує щодо теми, вона також затверджується на засіданні кафедри. У будь-якому разі, тема дослідження має відповідати науковим інтересам і здобувача освіти, і його/її наукового керівника.

Студент, за допомогою свого наукового керівника, складає «Завдання на кваліфікаційну магістерську роботу», де зазначаються: тема та структура роботи; основні питання, що підлягають аналізу; терміни виконання тієї чи іншої частини дослідження; терміни підготовки наукової статті та виступу на конференції.

Серед обов'язків наукового керівника можна зазначити такі:

- рекомендація наукової літератури за темою дослідження, аналіз якої є необхідним або бажаним;
- надання консультацій з приводу проведення дослідження, написання тексту роботи та її оформлення, складання доповіді на захист тощо;
- перевірка тексту роботи (по частинах та в цілому);
- написання Відгуку на роботу і виставлення оцінок за відповідність роботи вимогам щодо її структури, змісту та оформлення;
- подання роботи для розгляду на засіданні кафедри щодо рекомендації до захисту.

2. Структура кваліфікаційної магістерської роботи

Кваліфікаційна робота містить у своєму складі такі елементи:

1) уніфікований титульний аркуш;
2) список скорочень (не обов'язково);
3) Зміст;
4) Вступ;
5) основну частину (2 або 3 Розділи з висновками);
6) Загальні висновки;
7) Глосарій основних термінів (не обов'язково);
8) Список використаних джерел;
9) Додатки (куди виносяться таблиці, схеми, діаграми тощо).
10) Summary (анотація англійською мовою).

Розглянемо кожен елемент роботи окремо.

Робота починається із Титульного аркушу, який оформлюється однаково для всіх робіт у галузі перекладознавства. Різницю складають такі складові аркушу:

- назва роботи,
- прізвище виконавця,
- дані про наукового керівника.

Номер сторінки на титульному аркуші не проставляється, але враховується при нумерації роботи.

У Змісті надається перелік розділів та підрозділів роботи із зазначенням їхніх назв і номерів сторінок, на яких розташовані ці назви.

Вступ є відносно стандартним, адже він має містити такі елементи: актуальність, об'єкт і предмет, мета і завдання, матеріал дослідження, методи проведення дослідження, його наукова новизна, положення на захист, практичне значення дослідження, апробація його результатів. Іноді також додають пункт «структура та обсяг роботи», де пропонують перелік складових частин тексту дослідження. Всі зазначені елементи Вступу починаються з абзацу та виділяються жирним шрифтом або курсивом.

Розглянемо, що має бути зазначено у кожному з елементів Вступу.

Актуальність дослідження обґрунтовується шляхом аналізу ситуації, що склалася в теорії та практиці перекладу з конкретного питання; висвітлюється ступінь розв'язання проблеми, її поширеність у наукових роботах відомих українських та закордонних дослідників. Зазначення актуальності роботи зазвичай займає один-два абзаци, в яких увага зосереджується на сутності завдання, його важливості для сучасної науки або практичної діяльності. Ступінь актуальності не має безпосередньої кореляції з кількістю наукових публікацій на обрану тематику.

Об'єкт дослідження – це те, що досліджується (мовно-стилістичні особливості творчості письменника, термінологія певної галузі, історія перекладу певних видів текстів, методика викладання перекладу тощо).

Предметом дослідження виступають певні характеристики об'єкта (семантичні, прагматичні, стилістичні особливості перекладу; перекладацькі стратегії та трансформації; проблеми відтворення складових авторського стилю; індивідуальна інтерпретація тексту перекладачем тощо).

Об'єкт і предмет дослідження чітко корелюють із назвою кваліфікаційної роботи.

Мета дослідження корелює із назвою роботи та об'єктом дослідження, а *завдання* розкривають мету і корелюють із підрозділами роботи. Виконання мети і завдань має бути віддзеркалено у Висновках до відповідних Розділів, у Загальних висновках та у Положеннях на захист.

Матеріал дослідження для кваліфікаційних магістерських робіт у галузі перекладознавства зазвичай складається із текстів оригіналів і перекладів (обсягом принаймні у 40000 символів) або мовних одиниць (у кількості не менше 300) та їх відповідників мовою перекладу. У сфері методики викладання перекладу в якості матеріалу наукового дослідження зазвичай обирають переклади (усні або письмові), виконані студентами. У такому напрямку перекладознавства, як протоколи думок уголос, матеріалом дослідження виступають коментарі перекладачів (досвідчених або початківців) щодо виконання конкретних практичних завдань.

Методи дослідження, які було застосовано для досягнення мети та завдань роботи, не просто перелічуються, а коментуються у дужках поруч: у цих стислих коментарях надається пояснення, для чого конкретно було використано той чи інший метод.

Пункт Вступу *Наукова новизна дослідження* роз'яснює, що саме в роботі було зроблено вперше, чим вона вирізняється серед інших робіт даної тематики. Тут також зазначається, які саме результати роботи можуть бути використані при проведенні інших досліджень на ту ж саму чи суміжну тематику.

Положення, що виносяться на захист містять головні висновки проведеного дослідження та узагальнюють їх. У Положеннях здобувач демонструє унікальність одержаних результатів, надає конкретну інформацію щодо виконання завдань, зазначених у Вступі. *Положення* корелюють із висновками до Розділів і Загальними висновками, але не дублюють їх, *Положення* являють собою одне чи декілька складних за структурою речень. Оформлюються *Положення на захист* у вигляді нумерованого списку. Кількість *Положень* зазвичай дорівнює чотирьом або п'яти.

У пункті *Практичне значення дослідження* перелічуються можливості застосування його результатів у роботі перекладачів або для цілей навчального процесу, причому в другому випадку слід зазначити конкретні курси, пов'язані з викладанням теорії та/або практики перекладу, наприклад «Актуальні проблеми перекладознавства», «Історія перекладу в Україні», «Переклад природничих наук» тощо.

Апробація результатів дослідження. Даний пункт є обов'язковим для студентів, що навчаються на другому (магістерському) рівні. Апробація передбачає перевірку актуальності та доцільності проведеного дослідження, достатньої доведеності висунутих гіпотез, логічності висновків тощо. Під апробацією розуміється обговорення результатів дослідження, тобто усний виступ із доповіддю на конференції чи науковому семінарі та відповідь на питання присутніх; а також публікація основних результатів дослідження у вигляді статті. Якщо за результатами проведення конференції видається збірка (матеріалів або тез виступів), це вважається додатковою апробацією, але не може в жодному разі замістити собою публікацію статті. Аналогічним чином, заочна конференція з публікацією тез/матеріалів доповіді не може вважатися еквівалентом усного виступу. Доказом здійснення виступу на конференції є сертифікат учасника. Замість участі в конференції студент може взяти участь у конкурсі наукових робіт – Всеукраїнському або регіональному, що підтверджується дипломом учасника, лауреата або переможця.

Основна частина. Основна частина роботи складається з двох або трьох Розділів із висновками до кожного. Всередині Розділи діляться на підрозділи та пункти. Новий Розділ починається з нової сторінки шляхом застосування функції Вставка – Розрив сторінки. Розділ може починатися з невеличкого вступу до нього, де висвітлюватимуться основні питання, які розглядаються у розділі, та застосовані методи дослідження. Закінчується кожен Розділ стислими Висновками, де викладаються результати дослідження (теоретичного або практичного), проведеного у даній частині кваліфікаційної роботи. Обсяг основної частини роботи має дорівнювати або перевищувати 50 сторінок тексту.

Перший Розділ зазвичай присвячується огляду наукових досліджень в обраній галузі перекладознавства, від класичних до сучасних. Порівнюється розвиток науки в цій сфері в Україні та за кордоном. Аналізуючи сучасні роботи, слід вказати, які проблеми залишилися не вирішеними, і які питання планується вирішити в результаті написання кваліфікаційної роботи. У Висновках до цього Розділу має бути чітко видно як розвиток наукової думки, так і перспективи досліджень на сучасному етапі. Другий Розділ може бути присвячений огляду методик проведення досліджень у даній сфері, найчастіше вживаної термінології, методів аналізу, видів експерименту тощо. Третій Розділ зазвичай є практичним: тут здобувачі освіти проводять порівняльний аналіз англомовних оригіналів і українських перекладів, визначають застосовані перекладацькі трансформації та обрані перекладачем стратегії. Усі два чи три Розділи мають підпорядковуватися меті дослідження і виконувати його завдання, вказані у Вступі. *Висновки до розділів* містять основні результати, одержані в кожному конкретному розділі. Вони можуть бути оформлені списком або суцільним текстом, мають розміщуватися через один порожній рядок після тексту розділу, а їхня назва виділяється жирним шрифтом.

Загальні висновки перелічують в узагальненому вигляді найбільш релевантні та важливі результати проведеного дослідження – як теоретичні, так і практичні. Висновки викладаються в тому порядку, в якому проводилося дослідження: тобто, спочатку основні результати аналізу наукової літератури, потім застосовані методи дослідження, і під кінець – основні результати порівняльного аналізу оригіналів і перекладів, висновки щодо застосованих перекладацьких трансформацій та обраної перекладачем стратегії роботи з текстом.

Після Загальних висновків іде *Список використаних джерел*. До нього вносяться повні вихідні дані всіх наукових робіт, які згадувалися або цитувалися в тексті магістерського дослідження. Список є нумерований, джерела у ньому розміщуються за абеткою: спочатку – написані кирилицею, потім – латиницею. Довідкові та ілюстративні джерела кількістю до п’яти позицій включаються до загального списку, а кількістю більше за п’ять позицій виносяться до окремих Списків під назвою, відповідно, Список довідкових джерел та Список джерел ілюстративного матеріалу. У такій ситуації перелік суто наукових робіт розташовується під назвою Список наукових джерел та іде першим. Загальна кількість наукових джерел у будь-якому разі має дорівнювати або перевищувати 50 позицій (зазвичай, вона приблизно дорівнює кількісті сторінок основного тексту кваліфікаційної роботи), причому з них принаймні 20% мали вийти за останні 5 років, а ще 20% надру-

ковані іноземними мовами. На всі джерела Списку слід посилатися в тексті роботи, зазначивши їх відповідний номер у квадратних дужках.

Summary, тобто анотація англійською мовою, розташовується після Списку літератури і перед Додатками. Її обсяг складає 3-4 стандартні сторінки тексту. В анотації стисло викладається зміст і основні висновки проведеного наукового дослідження. Починається анотація прямим перекладом Вступу кваліфікаційної роботи, після чого описується структура роботи і надається стислий виклад кожного розділу, а в кінці анотації надається інформація щодо апробації дослідження (стаття, виступ на конференції тощо).

У *Додатки* зазвичай виносяться схеми, графіки, таблиці тощо, які є наочною ілюстрацією проведеного дослідження. Також сюди рекомендується виносити повні тексти аналізованих оригіналів і перекладів, але їх краще оформлювати лише у цифровому вигляді, тобто на диску, для того щоб їх можна було не завантажувати у програму перевірки кваліфікаційної роботи на наявність запозичень. У такому випадку у Змісті та Вступі зазначається, що певний додаток існує лише в електронному варіанті, а при остаточній підготовці роботи і передачі її на кафедру диск вкладається в спеціальну кишеньку на зворотному боці обкладинки. Додатки, що роздруковуються, зшиваються разом з усією роботою і оформлюються в її кінці. Слово «Додаток» друкується в центрі верхнього рядка сторінки, з великої літери маленькими, а поруч друкується велика літера української абетки, що слугує замість номеру додатку. Якщо в роботі представлений лише один додаток, він позначається великою літерою А.

3. Вимоги до оформлення роботи

Кваліфікаційна робота пишеться лише українською мовою, англійська мова зустрічається у прикладах, взятих із тексту/текстів оригіналу. Робота представляється на кафедру для проходження перевірки на наявність запозичень у двох варіантах: друкованому та електронному, які повинні мати 100% збіг. Після позитивного висновку щодо запозичень робота зшивається і подається на кафедру. Обсяг основної частини роботи – від 50 сторінок тексту, написаного шрифтом Times New Romans 14 через 1,5 інтервал, відступ абзацу 1,25 см, береги: зліва – 2,7 см, справа – 1,3 см, вгорі та внизу – 2 см. Сторінки нумеруються вгорі по центру. Перший аркуш – титульний – не нумерується, але враховується, тому на сторінці зі Змістом має стояти номер 2.

Список літератури оформлюється згідно з вимогами, дійсними для оформлення дисертацій (див. відповідну Лекцію). У тексті мають бути проставлені посилання на джерело (при цитуванні та згадуванні) за

номером цього джерела у Списку. Посилання оформлюються квадратними дужками, прямі цитати беруться в лапки. При посиланні на конкретне місце у джерелі слід також зазначати номер сторінки, де розташоване це місце, наприклад: [3, с. 77]. Знаки пунктуації ставляться перед дужками, а не після них.

Заголовки елементів структури роботи повинні мати назви і відокремлюватися від тексту додатковим порожнім рядком. Якщо в роботі наводиться кілька списків літератури (наукових джерел, лексикографічних джерел, ілюстративного матеріалу), то вони повинні мати наскрізну нумерацію, але друкуватися через додатковий порожній рядок один від одного. Заголовки підрозділів друкують жирним шрифтом, із великої літери маленькою, з абзацу. Крапку в кінці такого заголовка ставити не слід. Заголовки параграфів, пунктів, підпунктів друкують з великої літери маленькими, оформлюють курсивом або розрядкою, розташовують їх у підбір до тексту, від якого відділяють крапкою.

Зміст, Розділи, Загальні висновки, Summary та Додатки починаються з нової сторінки шляхом використання функції Вставка – Розрив сторінки.

Ілюстративний матеріал, оформлений у таблиці, схеми, тощо отримує нумерацію та назву (наприклад: *Таблиця 3.1. Застосовані перекладацькі трансформації)*. Нумерація містить дві цифри, перша з яких відповідає номеру розділу, до якого вона відноситься, а друга є порядковим номером ілюстрації. При створенні таблиць слід також давати назву кожній графі, з якої було б ясно, що саме у ній розташовується.

4. Процедура подання та оцінки роботи

Після того, як керівник роботи схвально відгукнувся про неї і допустив роботу до захисту, вона подається на перевірку на наявність запозичень. Якщо кількість запозичень відповідає вимогам, роздруковану і зшиту роботу разом із відгуком керівника подають на затвердження на засіданні кафедри. На тому ж засіданні роботі призначається рецензент, якому слід передати текст кваліфікаційної роботи. Рецензент упродовж двох тижнів знайомиться з роботою і пише на неї рецензію.

Захист кваліфікаційної роботи проходить публічно, перед комісією, у присутності інших здобувачів, наукових керівників, представників адміністрації та всіх охочих. На обговорення однієї роботи виділяється 30 хвилин, із них 10 – на виступ здобувача, і ще 20 – на обговорення: відповіді на питання та зауваження керівника та рецензента, а також на вільну дискусію. Під час вільної дискусії всі присутні (у першу чергу – члени комісії) можуть ставити здобувачу питання щодо його чи її роботи.

Під час виступу здобувач викладає основні результати, отримані під час дослідження, зосереджуючись на практичній частині роботи. Доповідь

має супроводжуватися презентацією. Після виступу голова комісії зачитує питання та зауваження керівника та рецензента, а здобувач має дати на них вичерпну відповідь. Далі, під час вільної дискусії, здобувач дає відповіді на питання присутніх. Після закінчення виступу всіх здобувачів другого рівня освіти комісія обговорює оцінки, які потім публічно оголошуються.

Якщо кваліфікаційна магістерська робота не отримує рекомендації до захисту або отримує оцінку «незадовільно», згідно розпорядження Міністерства освіти і науки України, здобувач освіти отримує довідку про прослухування курсу, але має право повторно спробувати захистити кваліфікаційну магістерську роботи, для чого подає заяву на повторне зарахування на другий курс магістратури.

Питання для самоконтролю:

1. В яких галузях перекладознавства може бути підготовлена кваліфікаційна магістерська робота?
2. Чи може кваліфікаційна робота бути написана англійською мовою?
3. Який мінімальний обсяг встановлений для магістерської роботи?
4. Назвіть структурні елементи кваліфікаційної магістерської роботи.
5. Що має бути висвітлено у Вступі? Як пов'язані між собою об'єкт і предмет дослідження? Що слугує матеріалом дослідження? За яким принципом пишуться Положення на захист?
6. Що вважається апробацією роботи? Де і як вона може бути апробована?
7. Що таке Summary? Яка в нього структура, які вимоги щодо його оформлення існують?
8. Які існують вимоги до Списку використаних джерел?

Питання до практичного заняття. Будь ласка, підготуйте невеличку доповідь за однією із зазначених тем:

1. Наукова стаття: структура, обсяг, вимоги до Списку літератури. Стиль написання статей.
2. «Фахові» та «нефахові» наукові журнали: різниця між їхнім статусом, вимогами до статей, принципами рецензування.
3. Статті, що подаються в журнали груп Web of Science, Scopus: особливості статусу, вимог до статей, принципів рецензування.
4. Тези і матеріали конференцій: різниця в обсягу та вимогах до оформлення. Розкрийте вимоги до їх структури, до виконання і подання.
5. Реферат: його види, вимоги до оформлення та презентації.

ЛЕКЦІЯ №5

НАУКОВО-МЕТОДОЛОГІЧНА БАЗА ТА ТЕРМІНОЛОГІЯ СУЧАСНОЇ МЕТОДОЛОГІЇ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

1. Методи проведення наукового дослідження
2. Системний підхід у дослідженнях
3. Центральні поняття, що використовуються у науковому дослідженні

1. Методи проведення наукового дослідження

У другій лекції ми розглядали поняття методології та її значення для розвитку науки, і казали, що методологія аналізує принципи розвитку наукового пізнання світу. Існує багато способів пізнавати світ, і ці способи зазвичай називаються методами. Саме слово «метод» походить із давньогрецької мови (*methodos* – спосіб пізнання) і означає шлях або спосіб пізнання реальної дійсності та її перетворення, а також систему прийомів та принципів, за допомогою яких регулюється як практична, так і пізнавальна діяльність. Тому метод можна розглядати як сукупність існуючих правил, шляхів і норм пізнання предмета, процесу або явища.

Види методів наукового дослідження. Сучасна наука користується складною класифікацією методів наукового пізнання світу: наразі існує багаторівнева методологічна класифікація методів наукового пізнання, згідно з якою методи, слідом за методологією, поділяються на загальні (або філософські), загальнонаукові, конкретнонаукові, дисциплінарні та міждисциплінарні. Розглянемо їх докладніше.

Загальні методи утворюють складну систему універсальних філософських принципів та практичних прийомів, які є абстрактними, а тому не можуть бути формалізовані.

Конкретнонаукові методи являють собою систему таких прийомів наукового дослідження, які є характерними для конкретної наукової галузі. *Загальнонаукові методи*, на відміну від них, можуть застосовуватися при проведенні дослідження у будь-якій науковій галузі. Їх умовно розділяють на два великі види: емпіричні та теоретичні, – відповідно до рівня пізнання.

На емпіричному рівні пізнання, здебільшого, застосовується *споглядання*. При застосуванні даного способу пізнання предмет, що досліджується, пізнається через його зовнішні зв’язки, оскільки саме у взаємодії з ними він проявляє свої особливості. Для цього типу пізнання характерні такі види наукової діяльності, як збір та опис фактів, а також їхня

систематизація. Тому серед головних методів, що застосовуються на емпіричному рівні дослідження, називають такі, як *спостереження, порівняння, експеримент, абстрагування, аналіз і синтез*.

На теоретичному рівні пізнання проводиться не просто збір та опис фактів, а їх аналіз, спроба зробити висновок щодо сутності аналізованого предмета чи явища, виокремити та сформулювати закони, яким відповідає існування предметів і явищ – тобто, на зміну простому спостереженню приходить пояснення дійсності. Тому на даному рівні пізнання найпоширенішими методами дослідження виступають такі: *індукція, дедукція, ідеалізація* тощо. Розглянемо методи двох рівнів пізнання.

Спостереження – це систематичне та цілеспрямоване пізнання предметів та явищ дійсності, причому неважливо, у яких умовах вони знаходяться: в природньому середовищі чи в умовах наукового експерименту. Саме шляхом спостереження збираються наукові факти з метою розв'язання тієї чи іншої проблеми або висування гіпотези.

За допомогою наступного методу, *порівняння,* можна встановити або спростувати подібність предметів та явищ, виявити спільні риси або елементи, притаманні цілому ряду предметів. Одним із видів порівняння вважається *аналогія*, завдяки якій стає можливим пізнання незнайомих предметів чи явищ через уже знайомі, на основі певних схожих рис. Аналогія ж, у свою чергу, тісно пов'язана з іншим методом пізнання світу – *моделюванням*. Цей метод застосовується шляхом заміни досліджуваного предмета або явища.

Експеримент яскравий і наочний метод практичного дослідження, в основі якого лежить безпосереднє, цілеспрямоване втручання дослідника у процес пізнання через створення керованих цим дослідником умов, які уможливлять виділення певних якостей предмета або явища та їх зв'язків із оточуючим середовищем, та їхнє неодноразове відтворення.

Абстрагування дозволяє науковцям переходити від конкретних питань до загальних законів розвитку. Завдяки даному методу дослідник отримує можливість нехтувати другорядними, не цікавими для нього характеристиками предметів та підкреслювати, акцентувати увагу на інших характеристиках, які представляють для нього інтерес.

Під *аналізом* розуміється ділення (уявне чи реальне) цілого предмета чи явища на частини, з подальшим розглядом кожної частини окремо. Протилежним йому є метод синтезу.

Синтез – метод пізнання предмета у його цілісності, у всій сукупності його частин та їхніх зв'язків. Частіше за все, проводячи наукові дослідження, вчені застосовують і аналіз, і синтез, оскільки це дозволяє приділити увагу кожній окремій частині досліджуваного

предмета, а також – пізнати предмет у сукупності його частин і зв'язків, як єдине ціле, дає змогу поєднати частини предмета (об'єкта чи явища).

Індукція – метод логічного висновку від часткового до загального, при якому загальний висновок про предмет робиться на основі вивчення його частин, або частин однієї множини.

Дедукція – зворотній до індукції метод логічного висновку від загального до часткового, тобто висновок щодо предмету робиться на основі аналізу певної множини інших предметів цього класу; або висновок щодо складових частин предмету робиться на основі аналізу всього предмету, в цілому.

Ідеалізація – це створення подумки не існуючих у реальній дійсності предметів, аби позбавити реальні предмети певних реальних властивостей і подумки наділити такі предмети нереальними властивостями.

Завжди є популярним ще один метод дослідження, який останнім часом стає все більш застосованим і в українському перекладознавстві, а саме – *історичний метод*. Він використовується задля вивчення предметів, процесів та явищ дійсності у їхньому розвитку та у нерозривному зв'язку з певними етапами історії суспільства.

2. Системний підхід у дослідженнях

Системний підхід є одним із методологічних напрямків у науці, мета його застосування – розробити методи дослідження і проаналізувати предмети чи явища, які відзначаються внутрішньою організацією, тобто мають цілу систему типів і класів.

З іншого боку, системний підхід є також одним із методів наукового дослідження. У цій ролі він являє собою сукупність правил пізнання реальної дійсності, дотримання яких дозволяє спрямовувати конкретні дослідження. Він представляє предмети та явища, що досліджуються, як систему, що складається зі взаємопов'язаних елементів.

Перелічимо основні принципи системного підходу:

- цілісність – система розглядається як об'єкт, чиї характеристики неможна звести до характеристик його окремих елементів;
- всебічність – згідно цього принципу, науковець має брати до уваги всі зв'язки між елементами всередині системи, з одного боку, та всі зовнішні фактори, що впливають на її роботу, з іншого;
- врахування системоутворюючих відносин – науковець, за цим принципом, має виокремити саме ті зв'язки між елементами системи, які надають їй цілісності, забезпечують її існування і стимулюють розвиток;
- субординація – стимулює науковця створювати ієрархію елементів системи та їхніх відносин за певними критеріями;

• динамічність – і зовнішні, і внутрішні особливості існування та функціонування системи слід розглядати як змінні, здатні в результаті розвитку перетворитися на свою протилежність;

• випереджаюче відображення – вимагає не тільки і не стільки констатувати наявний стан системи, а й прогнозувати ймовірні зміни в її стані.

Системний підхід, у цілому, засновується на поступовому переході від загального до конкретного, коли під час виконання дослідження науковець постійно звіряється з кінцевою метою своєї діяльності, адже система створюється саме заради виконання певної мети.

3. Центральні поняття, що використовуються у науковому дослідженні

Центральні поняття, які застосовуються під час проведення наукових досліджень, можна умовно поділити на дві групи: ті, що стосуються теоретичної частини дослідження, і ті, що стосуються його практичної, або експериментальної частини. До першої групи відносяться: *алгоритм, проблема, ідея, гіпотеза, концепція*; до другої – *незалежна, залежна та побічна змінні*. Стисло розглянемо кожне поняття.

Отже, *алгоритм* – це сукупність (або послідовність) дій, які мають бути застосовані для розв'язування певної задачі.

Проблема – складна теоретична або практична задача, яка вимагає вирішення. *Наукова проблема* – задача, що вимагає вирішення шляхом застосування наукових принципів; сукупність нових питань, які ставлять під сумнів істинність існуючого знання або універсальність застосування методики певної науки, а отже, вимагає знаходження відповідей шляхом проведення наукових досліджень. Таким чином, наукові проблеми бувають двох видів: теоретичні та практичні. У перекладознавстві перші можна назвати перекладознавчими, а другі – перекладацькими.

Перекладацька проблема – це труднощі, які виникають у перекладача під час виконання перекладу. Перекладацькі проблеми можуть бути:

• лінгвістичними (пов'язані з мовою),

• екстралінгвістичними (пов'язані з видом/жанром перекладу, умовами виконання перекладу, фізичним/психологічним станом перекладача тощо).

Перекладознавча проблема – це науковий аналіз:

• труднощів, що виникають у перекладачів (або конкретного перекладача) під час виконання перекладу,

• ставлення до роботи перекладача в суспільстві,

• впливу на переклад з боку ідеології, видавців, редакторів тощо.

Ідея – це результат мислення, форма відтворення дійсності. На відміну від інших форм, ідея відображує не лише предмет або явище, які досліджуються, а і мету та перспективи такого дослідження, а також можливість практичного застосування результатів дослідження. Ідеї з'являються внаслідок спостережень за реальною дійсністю, тому вони завжди ґрунтуються на реальних фактах. Нова ідея – це різка зміна уявлень про предмет наукового дослідження, відмова від перевірених часом рішень.

Гіпотеза – наукове положення, яке пояснює певні предмети або явища на основі припущення. Гіпотеза потребує перевірки власним досвідом або підтвердження реальними фактами, і якщо це вдається зробити, гіпотеза перетворюється на наукову теорію.

Концепція – це система доказів певного наукового положення або поглядів на певний предмет чи явище. Також під концепцією часто розуміють головну ідею наукової праці.

І, нарешті, група термінів, що застосовуються в емпіричних дослідженнях.

Змінна – це аспект дійсності, котрий змінюється під час проведення експерименту. Види змінних:

- незалежна – її змінює експериментатор, аби дізнатися про її вплив на певні аспекти дійсності;
- залежна – змінюється в результаті залучення експериментатором незалежної змінної;
- проміжні – додаткові, побічні фактори, які варіюють вплив незалежної змінної на залежну (вік, стать, професія, психологічний стан учасників експерименту);
- контрольовані, або побічні – умови, що повинні залишатися незмінними під час експерименту.

Питання для самоконтролю:

1. Що таке «метод»? Які види методів наукового дослідження ви знаєте?
2. Які методи відносяться до загальнонаукових? А до конкретно наукових?
3. Яка різниця між методами аналізу та синтезу? А дедукції та індукції?
4. Що таке експериментальний метод дослідження?
5. Що зазвичай розуміється під алгоритмом? Як це поняття застосовується в наукових дослідженнях?
6. Що таке «наукова проблема»? Чим відрізняються перекладацькі та перекладознавчі проблеми?
7. Чим гіпотеза відрізняється від концепції? Що з них має перевірятися на практиці?

8. Що таке «змінна»? Які види змінних існують? В якому методі наукового дослідження можуть застосовуватися змінні?

Питання до практичного заняття. Будь ласка, підготуйте невеличку доповідь за однією із зазначених тем:

1. Робота з науковою літературою:
   a. види наукової літератури – наукова періодична література та наукова неперіодична література, їх види;
   b. алгоритм роботи з науковою літературою.
2. Релевантність і надійність наукових джерел:
   a. Поняття «релевантності» і «надійності»;
   b. Шляхи оцінки надійності джерела;
   c. Первинні, вторинні та третинні джерела інформації.
3. Правила цитування:
   a. Поняття плагіату, його види, способи уникання плагіату;
   b. Види цитування: 1) посилання на автора; 2) цитування: пряме, непряме, цитування за вторинними джерелами;
   c. Необхідність посилань на авторів і наведення цитат при написанні наукової роботи.

ЛЕКЦІЯ №6

ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ ТА ЦІЛЕЙ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ. МЕТОДИ ОЦІНКИ НАДІЙНОСТІ ТА ВІРОГІДНОСТІ ІНФОРМАЦІЇ

1. Види наукових досліджень
2. Методи проведення (казуальних) досліджень
3. Алгоритм проведення наукового дослідження
4. Інформація

1. Види наукових досліджень

Наукові дослідження діляться на такі види:

- розвідувальні,
- описові,
- експериментальні,
- інноваційні,
- казуальні.

Розвідувальні дослідження застосовуються в тих ситуаціях, коли науковець не має чіткого уявлення про предмет майбутнього дослідження, через що науковець не може відразу запропонувати ту чи іншу гіпотезу (наприклад: чи є принципово можливим переклад певного жанру текстів, чи ні?). У розвідувальних дослідженнях в галузі перекладознавства науковці займаються проблемами перекладу текстів нового жанру, сприйняття таких текстів у культурі, питаннями готовності конкретної культури до сприйняття таких текстів тощо.

Описові дослідження передбачають проведення всебічного аналізу типових рис предмету дослідження (наприклад: які конкретні характеристики має драматичний текст, написаний для театру абсурду? Які особливості не залежать від мови такого оригіналу, тобто мають неодмінно бути відтвореними в перекладі?)

Експериментальні дослідження вимагають проведення аналізу причинно-наслідкових відносин всередині тих чи інших процесів (наприклад, як саме – у бік покращення чи погіршення якості засвоєння навчальних матеріалів – впливає на здобувачів освіти вмикання класичної музики під час занять?)

Інноваційні дослідження, які тісно пов’язані з експериментальними, не просто виявляють причинно-наслідкові зв’язки в межах різних процесів, а беруть їх за основу для створення нових способів діяльності

(наприклад: розробка принципів пост-редагування як методу перекладу; чи розробка нових видів завдань, які стимулюватимуть швидке «перемикання» між мовними кодами у студентів, тощо).

Казуальні дослідження (також тісно пов'язані з проведенням експерименту) проводяться для перевірки вірності/хибності гіпотез щодо причинно-наслідкових зв'язків у межах певного процесу чи системи; у них часто застосовується логічна модель «Якщо X, то Y». Їх можна проводити методом логіко-смислового моделювання, застосовуючи факторний аналіз, проводячи експеримент тощо.

2. Методи проведення (казуальних) досліджень

Метод логіко-смислового моделювання передбачає складання так званого «каталогу проблем» і його структуризацію (за допомогою схем і графіків, у сучасній науці – переважно із застосуванням комп'ютера). В основі даного метода часто лежить інший метод, який називається *експертним* (тобто, робота з групою фахівців із конкретного питання) і включає такі етапи:

- вибір форми опитування,
- визначення структури та чисельності експертної групи,
- розробка методики опитування,
- проведення опитування,
- складання списку проблем,
- експертиза проблем експертною групою.

Метод колективної генерації ідей найчастіше використовується при розробці прогнозів, особливо якщо інформації щодо предмета чи явища небагато чи взагалі немає, а кількість факторів впливу на предмет або явище є великим.

Різновиди цього методу такі:

- мозковий штурм (група фахівців висуває ідеї, час обговорення обмежений, ідеї спочатку не критикуються, а лише записуються),
- морфологічний аналіз (проблема ділиться на відносно незалежні частини, після чого кожній із частин підшукуються можливі рішення),
- синектика (поєднання різнорідних елементів; будується на принципі аналогії).

Методи факторного і кластерного аналізу. Факторний аналіз передбачає критичний розгляд усіх можливих факторів, які впливають на об'єкт дослідження, і виокремлення серед них головних і другорядних. *Кластерний аналіз* є одним із методів статистики і передбачає групування об'єктів за принципом схожості.

3. Алгоритм проведення наукового дослідження

Проведення наукового дослідження зазвичай передбачає проходження певної кількості етапів роботи. Серед них:

- визначення проблеми,
- розробка концепції дослідження,
- організація та проведення дослідження,
- аналіз результатів дослідження,
- презентація результатів дослідження.

Процес визначення проблеми також ділиться на кілька етапів. Першим загальним етапом у цій ситуації є визнання існування певної проблеми (щось є незрозумілим, або щось не вдається зробити, або результати цього «зробити» не задовольняють дослідника, тощо). Наступні етапи такі:

- опис проблеми,
- структурування та побудова моделі,
- визначення мети дослідження,
- формулювання гіпотези.

Що таке проблема, модель, мета дослідження, а також гіпотеза, ми розглянули у попередній лекції, тому не будемо повторюватися і перейдемо до останнього питання лекції №6 – інформації.

4. Інформація

Інформація – це сукупність даних, яка визначає рівень знань людини або спільноти про певні предмети або явища та їх взаємозв'язки.

Основна роль інформації для проведення наукових досліджень полягає в тому, аби унеможливити суб'єктивацію розгляду предмета дослідження. У межах наукових досліджень виділяють такі *функції інформації*:

- встановлювати актуальні тенденції підходів до вирішення конкретної наукової проблематики;
- встановлювати ступінь розробленості конкретної наукової проблеми;
- пропонувати матеріал для вибору напрямів дослідження, а також для встановлення його мети і завдань;
- забезпечувати достовірність висновків, встановлювати зв'язок конкретної концепції із загальним розвитком теорії певної галузі науки.

Існує низка критеріїв якості та ефективності інформації, серед яких виділяють такі:

- цілеспрямованість,
- цінність,

- своєчасність,
- достовірність,
- повнота,
- зрозумілість.

Достовірність і релевантність інформації заслуговують на невеличку окрему розмову. Серед *достовірних джерел інформації*, якими користуються науковці, можна назвати такі: наукові статті (фахові видання – рекомендовані МОН України; журнали, що входять у бази даних Scopus, Web of Science), монографії, фахові довідники, енциклопедії (під егідою Академії наук України). *Достовірність результатів дослідження* в галузі теорії та практики перекладу забезпечується кількістю проаналізованих мовних одиниць (для кваліфікаційної роботи магістра – не менше 300, статистично значущі – не менше 1000).

Релевантність інформації для конкретного наукового дослідження – це її зв'язок із заявленою темою даного дослідження, його метою та матеріалом.

Із достовірністю та релевантністю інформації тісно пов'язані такі поняття, як *надійність* і *валідність* самого дослідження. Дослідження є *надійним*, якщо його результати є повторюваними і відтворюваними (тобто, при проведенні точно такого ж дослідження в іншій групі піддослідних його результати мають збігатися з результатами первісного дослідження). *Валідність* (або достовірність) дослідження – це те, наскільки метод проведення наукового дослідження та його результати відповідають поставленим меті та завданням.

Питання для самоконтролю:

1. Які види дослідження ви знаєте? Чим розвідувальні дослідження відрізняться від описових?
2. Що таке казуальні дослідження? Яка мета їхнього проведення?
3. Які види досліджень засновані на методі експерименту?
4. У чому полягає метод логіко-смислового моделювання? Які ще методи безпосередньо пов'язані з ним?
5. Наведіть приклад застосування методу морфологічного аналізу в перекладознавстві.
6. У чому полягає різниця між факторним і кластерним аналізом?
7. Назвіть достовірні джерела теоретичної інформації з точки зору науковця. Наведіть приклади релевантної інформації для теми «Передача термінів у перекладі наукової літератури в галузі психології».
8. Як можна довести надійність результатів проведеного дослідження?

Питання до практичного заняття. Будь ласка, підготуйте невеличку доповідь за однією із зазначених тем:

1. Прикладні аспекти наукового дослідження:
   а) Теоретичне і прикладне дослідження: різниця у значенні, проведенні, застосуванні результатів,
   б) Напрями теоретичних досліджень у галузі перекладознавства,
   в) Напрями прикладних досліджень у перекладознавстві.
2. Проведення перекладознавчого аналізу текстів:
   а) Поняття перекладознавчого аналізу і порівняльного аналізу текстів,
   б) Лінгвістичний і екстралінгвістичний аналіз,
   в) Перекладацькі трансформації, прийоми та способи перекладу. Класифікації:
      - В. Карабана,
      - А. Лефевра,
      - С. Влахова і С. Флоріна.

ЛЕКЦІЯ №7

СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФОРМ ПРЕЗЕНТАЦІЇ РЕЗУЛЬТАТІВ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

1. Виступи з доповідями
2. Захисти наукових (кваліфікаційних) робіт
3. Звітування наукового персоналу
4. Публікації

1. Виступи з доповідями

Доповідь – це одна із форм усної презентації результатів проведеного наукового дослідження. Доповіді зазвичай ділять на два види: власне доповідь і повідомлення. Головна різниця між цими двома видами презентацій полягає у розмірах: так, повідомлення менше за обсягом (воно триває, частіше за все, в межах 5-7 хвилин). Доповідь, у свою чергу, також буває двох видів у залежності від заходу, на якому вона робиться. Якщо доповідь готується для виступу на семінарі чи конференції, то тривалість її складає від 10 до 15 хвилин; якщо виступ із доповіддю планується для звітування, то тривалість його складає, як правило, від 15 до 20 хвилин.

Також слід звернути увагу на різницю між письмовою презентацією результатів дослідження та усною. Тексти і доповідей, і повідомлень зазвичай пишуться простішою мовою, ніж тексти публікацій (тези, стаття тощо), і містять більше прикладів. Будь-який виступ за результатами проведеного дослідження має супроводжуватися або презентацією у вигляді слайдів, або роздатковим матеріалом (в якому увазі слухачів пропонуються приклади та, рідше, основні тези виступу).

Як ми уже зазначили, виступи з повідомленнями і доповідями можуть відбуватися на різних за своєю структурою та метою заходах. Розглянемо кілька видів таких заходів.

Семінар – це 1) групові заняття студентів, зазначені у розкладі, або гурток за інтересами; 2) заняття для підвищення кваліфікації фахівців у певній галузі науки. У другому значенні семінари можуть проводитися на міжвузівському, загальноукраїнському або міжнародному рівнях.

Симпозіум являє собою нараду з тих чи інших наукових питань (частіше за все, за участю фахівців різних країн).

Конференція – це захід, в якому беруть участь дослідники для представлення науковій спільноті результатів проведених досліджень та

їхнього обговорення у вільній дискусії. Конференції бувають кількох видів, які виділяються в залежності від різних форм, напрямків тощо, наприклад:

- за рівнем проведення: міжнародна, всеукраїнська, міжвузівська;
- за напрямком: науково-теоретична (наукова), науково-практична, науково-технічна;
- за складом учасників: студентська, молодих учених, досвідчених науковців (останній вид у назві конференції не зазначається);
- за періодичністю: щорічні, періодичні (з іншим періодом, ніж один рік), однократні;
- за тематикою: вузькоспеціальні та широкого профілю;
- за формою проведення: очні (із безпосереднім обговоренням доповідей), заочні (без обговорення доповідей, лише із публікацією тез), дистанційні (обговорення доповідей проходить у форматі відеоконференції або через форум/чат).

Якщо конференція планується проходити очно, то вона матиме два етапи – попередній, або підготовчий; і етап проведення. Інколи додається ще третій етап – пост-конференційний, під час якого здійснюється розсилка сертифікатів учасника та збірок тез/статей, опублікованих за результатами конференції; але зазвичай сертифікати та збірки вручаються учасником під час другого етапу. Розглянемо, які події входять до перших двох етапів проведення очної конференції.

Попередній етап:

- розсилка оголошень – інформаційних листів;
- збір тез / матеріалів доповідей (через електронну пошту);
- розсилка запрошень до участі (зазвичай, через електронну пошту).

Етап проведення:

- реєстрація учасників (і видача збірника тез і сертифікатів учасника);
- пленарне засідання (на якому проходить урочисте вітання учасників і надається можливість виступити учасникам із найбільш солідними доповідями, що відповідають загальній спрямованості конференції);
- кава-брейк / обідня перерва;
- засідання секцій (на секції виносяться доповіді, в яких розглянуто специфічні, вузькі проблеми);
- урочисте підбиття підсумків;
- фуршет (опціонально).

2. Захисти наукових (кваліфікаційних) робіт

Наукові роботи, які підлягають захисту, можна умовно поділити на три групи:

- роботи, що виконуються в межах навчального процесу, але не є кваліфікаційними (реферат, курсова робота);
- конкурсні роботи (наприклад, ті, що беруть участь у Всеукраїнському конкурсі студентських наукових робіт);
- курсові роботи і кваліфікаційні роботи (бакалавра, магістра, кандидата чи доктора наук).

Захист наукових робіт ділиться на два або три етапи. У три етапи проходить захист кваліфікаційних робіт.

Попередній етап, за своєю суттю, є отриманням допуску до захисту роботи. Для того, аби успішно пройти цей етап, потрібно, щоб робота відповідала таким вимогам: оформлення за правилами, успішне проходження перевірки на плагіат, наявність позитивного відгуку керівника, наявність позитивної рецензії.

Етап захисту складається з двох частин: виступу із доповіддю (10-20 хвилин в залежності від типу або кваліфікаційного рівня роботи) та відповіді на питання рецензента(ів) і екзаменаційної комісії.

Етап оформлення документів (після захисту робіт на науковий ступінь).

3. Звітування наукового персоналу

Звітування з наукової роботи в університетах та інших закладах освіти проводиться на двох рівнях: особистому (коли звітує конкретна людина): і колективному (коли звітує підрозділ закладу: кафедра, факультет тощо).

Зазвичай, звітування з наукової роботи проходить два рази на рік: за календарний рік (у листопаді-грудні) та за навчальний рік (у травні-червні).

У звіті перелічуються всі види наукової роботи, виконані працівником або колективом:

- виступи з усними доповідями (на семінарах, конференціях тощо),
- публікації (тези, матеріали конференцій, статті, монографії),
- науково-організаційна робота (керування науковою роботою здобувачів різних рівнів освіти, керування науковою школою або участь у ній, опонування дисертацій, рецензування наукової продукції тощо).

4. Публікації

Під *науковими публікаціями* розуміється виданий у друкованому чи електронному вигляді опис наукового дослідження, в якому містяться аналіз тієї чи іншої наукової проблеми, вжиті методи її дослідження та отримані результати, а також обґрунтовані висновки. Головна мета таких публікацій – познайомити широке наукове суспільство з результатами досліджень, проведених окремими особами та цілими колективами. Здебільшого, перш ніж бути опублікованими, такі тексти проходять процедуру рецензування фахівцями у відповідній області науки.

Наукові публікації поділяються на кілька *видів*, а саме:

- тези або матеріали доповідей на конференціях;
- статті (у спеціалізованих, або так званих «фахових» виданнях, та у не спеціалізованих, або «нефахових» виданнях: фахові видання отримують рекомендацію Міністерства освіти і науки України на публікацію результатів дисертацій);
- монографії (одноосібні, двоосібні, участь у колективних монографіях).

Трохи окремо стоїть такий вид публікації, як рецензії. Рецензія являє собою науковий текст, у якому проводиться критичний аналіз іншого наукового тексту – такого, що планується до публікації; такого, що вже опублікований; і такого, що не передбачає публікації, залишаючись у вигляді рукопису. До перших двох видів відносяться рецензії на статті, монографії, посібники та підручники, а до третього – рецензії на кваліфікаційні роботи, або дисертації. Відповідно, рецензія, що друкується в науковій збірці, відноситься до переліку публікацій; рецензія, яка рекомендує чи не рекомендує до друку статтю чи посібник, залишається у вигляді рукопису, і до переліку публікацій не входить.

Питання для самоконтролю:

1. Що таке доповідь? У чому полягає різниця між доповіддю та повідомленням?
2. Дайте визначення таких наукових заходів, як семінар, конференція, симпозіум. Назвіть їхні спільні та відмінні риси.
3. За якими принципами конференції поділяються на види? Назвіть види конференцій за формою проведення, за складом учасників та за напрямком.
4. Назвіть етапи проведення конференції. Який етап не є обов’язковим? Чому?
5. Які види наукових робіт підлягають захисту? Назвіть етапи захисту наукової роботи.

6. Як часто проходить звітування наукових працівників? Хто саме має звітувати?
7. Яка інформація має бути висвітлена у звіті з наукової роботи?
8. Що таке наукова публікація? Які види публікацій ви знаєте?
9. Що таке «фахові» та «не фахові» видання? У чому полягає принципова різниця між ними?

Питання до практичного заняття. Будь ласка, підготуйте невеличку доповідь за однією із зазначених тем:

1. Пошук наукової інформації в бібліотеці.
2. Пошук наукової інформації в інтернеті.
3. Алгоритм роботи з науковою літературою.

ЛЕКЦІЯ №8

НОРМАТИВНІ ВИМОГИ ТА СТАНДАРТИ ОФОРМЛЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

1. Загальна структура статті
2. Анотації до статті
3. Оформлення Списку літератури

1. Загальна структура статті

Основною та найбільш поширеною формою наукової публікації є стаття. Мотивація написання статті – це визнання наукової громадськості, спосіб показати свою кваліфікацію в конкретній галузі науки, закріпити своє авторство отриманих результатів. Мета статті – виклад результатів теоретичного або експериментального дослідження з окремої проблеми. Стандартний обсяг наукової статті становить 0,5 друкованого аркуша (або 10-12 сторінок тексту). Друкованим аркушем називають стандартний, загальноприйнятий обсяг друкованого тексту. Він вважається рівним 40 тисячам друкованих знаків (враховуючи пробіли). Обсяг змісту одного друкованого аркуша відповідає приблизно 22,5-23 стандартним сторінкам тексту в комп'ютерному наборі (береги: зліва – 3,5 см, справа – 1,5 см, внизу та вгорі по 2 см, шрифт Times New Romans 14, відступ абзацу 1,25 см, міжрядковий інтервал 1,5, відступ до/після абзацу 0). За стандартами, за якими публікуються навчально-методичні посібники, друкований аркуш розраховується рівним 16 сторінкам.

Структура статті складається із таких блоків: формальна інформація (УДК, дані про автора), анотації (двома або трьома мовами), власне стаття, список використаної літератури. Розглянемо їх більш детально.

Формальна частина містить такі елементи:

•шифр УДК (Універсальна десяткова класифікація – міжнародна класифікаційна система; шифр на конкретну статтю можна отримати в бібліотеці);

•прізвище та ініціали автора;

•науковий ступінь автора, його/її вчене звання, посада (часто – разом із назвою кафедри), назва закладу вищої освіти;

•назва статті.

Блок анотацій містить розширені (1800 знаків без пробілів) або стислі (500 знаків без пробілів) анотації трьома мовами (мовою статті,

а також українською та англійською мовами) із ключовими словами після кожної анотації (щонайменше 5 слів).

Структурні елементи *основного тексту статті*:

Постановка проблеми (зв'язок проблеми із важливими науковими / практичними завданнями; аналіз досліджень і публікацій за останні п'ять років, в якому потрібно вказати на існуючі підходи до вирішення проблеми, які частини проблеми вже вирішено, а які – ні).

Мета і завдання статті (тут слід зазначити головну ідею публікації, у чому вона відрізняється від існуючих уявлень про аналізовану проблему, яким чином вона змінює та/або покращує відомі підходи; звернути увагу на інформування наукової спільноти щодо нових фактів, висновків або закономірностей, або на уточнення недостатньо вивчених фактів).

Об'єкт, предмет, матеріал дослідження – що саме досліджується, яка проблема та на якому матеріалі розглядається.

Виклад основного матеріалу дослідження (опис проблеми, доведення необхідності її вирішення, обґрунтування результатів).

Висновки і перспективи подальших досліджень у межах запропонованої теми.

Список використаної літератури оформлюється або за абеткою, або за порядком її цитування в статті. Оформлюється Список, найчастіше, згідно вимог міждержавного стандарту ДСТУ 8302:2015 або так званого гарвардського стилю.

Після Списку літератури розміщується References – версія Списку, транслітерована і перекладена англійською мовою.

2. Анотації до статті

Всі анотації до однієї статті є рівними за обсягом і містять однаковий перелік структурних елементів: ініціали та прізвище автора, назву статті, стислий переказ змісту статті разом із висновками. Автора і назву в анотаціях зазвичай виділяють жирним шрифтом або курсивом. Якщо мова анотації збігається з мовою статті, то в такій анотації дані про автора та назву статті можна не зазначати.

Після назви в анотації йде трохи скорочений варіант вступної частини, в якому зазначаються об'єкт, предмет, матеріал, мета та завдання дослідження. Далі пропонується стислий опис проведеного дослідження, наводяться зроблені висновки та зазначаються перспективи подальших досліджень.

Після основної частини анотації, з нового абзацу, йде перелік ключових слів, який зазвичай так і позначається: Ключові слова. Кількість ключових слів варіюється від п'яти до семи, і ці слова мають, по-перше,

зустрічатися в тексті статті, а по-друге, називати головні поняття, що розглядаються у публікації.

3. Оформлення Списку літератури

У Список літератури включають всі наукові джерела, які використовувались під час написання статті, що демонструється посиланнями на авторів досліджень та прямими цитатами з їхніх текстів. Список може оформлюватися або за абеткою, або за порядком посилань на роботи в тексті статті – це залежить від вимог наукового журналу, де планується публікація статті.

Наведемо приклади оформлення різних елементів Списку літератури згідно ДСТУ 8302:2015. Зауважимо, що так оформлюються всі наведені у Списку джерела, незалежно від мови, якою їх було опубліковано.

Один автор, без редактора:

Ребрій О. В. Сучасні концепції творчості у перекладі : монографія. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 376 с.

Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава : Довкілля, 2010. 844 с.

Adams M. From Elvish to Klingon: Exploring Invented Languages. New York : Oxford University Press, 2011. 294 p.

Кілька авторів, без редактора:

Кияк Т. Р., Огуй О. Д., Науменко А. М. Теорія та практика перекладу (німецька мова) : підручник для студентів вищих навчальних закладів. Вінниця : Нова книга, 2006. 592 с.

Ballmer Th., Brennenstuhl W. Speech Act Classification. Berlin : Springer, 1981. 271 p.

Один чи кілька авторів із редактором:

Енциклопедія перекладознавства : у 4 т. Т. 2 : пер. з англ. / за ред. О.А. Кальниченка та Л.М. Черноватого. Вінниця : Нова книга, 2020. 276 с.

Sapir E. Language and Environment. The Ecolinguistics Reader: Language, Ecology and Environment / ed. A. Fill, P. Mülhäuser. Continnum : London and New York, 2001. P. 13–23.

Без автора (збірники статей, матеріали конференцій, книги за редакцією, укладачі, упорядники):

Літературознавчий словник-довідник / ред. Р. Г. Гром’як. Київ : Видавничий центр «Академія», 2007. 752 с.

The Translation Studies Reader / ed. by L. Venuti. London; New-York : Routledge, 2021. 560 p.

Багатотомне видання:

Франко І. Твори: у 50 т. Київ : Наук. думка, 1986. Т. 45. 480 с.

Енциклопедія історії України: у 10 т. / ред. рада : В. М. Литвин (гол.) та ін.; Ін-т історії України НАН України. Київ : Наук. думка, 2005. Т. 9. С. 36–37.

Частина видання. Розділ книги:

Черноватий Л. М. Особливості перекладу конфесійних текстів в англійській та українській мовах. *Людино- й культурознавчі пріоритети сучасного мовознавства: напрями, тенденції та міждисциплінарна методологія* : колективна монографія / за ред. К. І. Мізіна. Переяслав-Хмельницький; Кременчук : ПП Щербатих О. В. 2019. С. 362–375

Kal'nychenko O. A Sketch of the Ukrainian History of Translation of the 1920s. *Between Cultures and Texts: Itineraries in Translation History*. Frankfurt am Main; Berlin; Bern; Bruxelles; New York; Oxford; Wien : Peter Lang, 2011. P. 255–267.

Стаття в журналі:

Кияк Т. Р., Каменська О. І. Семантичні аспекти нормалізації термінологічних одиниць. *Мова і культура. Серія «Філологія»*. Київ : Наукове вид-во, 2008. Вип. 3. Т. 1, ч. 2. С. 57–71.

Grimes J. E. The thread of Discourse. *Journal of Linguistics*. 1977. Vol. 13. № 2. P. 320–321.

Тези доповідей у матеріалах конференцій:

Кадуріна В. Жанрово-стилістичні особливості сучасного англомовного дискурсу фентезі. *Перекладацькі інновації* : матеріали V Всеукр. студ. наук.-практ. конф. (Суми, 12-13 бер. 2015). Суми : СумДУ, 2015. С. 95–96.

Grosz B. I. The representation and use of focus in a system for understanding dialogues. *Proceedings of the Fifth International Joint Conference on Artificial Intelligence*. Cambridge : Morgan Kaufmann Publishers, Inc., 1986. P. 336–352.

Електронні ресурси (у бібліографічному описі використовується єдине формулювання «URL» незалежно від мови статті):

Словник української мови. Академічний тлумачний словник. URL: http://sum.in.ua/s/redukcija (дата звернення: 10.05.2022).

American Heritage Dictionary of the English Language. URL: http://www.elearnenglishlanguage.com (дата звернення: 10.05.2022).

Дисертації та автореферати:

Статівка А. О. Стратегії та способи відтворення фонографічних стилізацій мовленнєвих аномалій в англо-українському художньому перекладі: дис. … канд. філол. наук : 10.02.16. ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2008. 246 с.

Кайсіна Д. М. Англомовний дискурс ідеації: стратегії комунікативного впливу (на матеріалі інтернет-платформи TED): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови». Харків, 2018. 23 с.

Питання для самоконтролю:

1. Що таке «друкований аркуш»? Який обсяг має стаття розміром у 0,5 друкованого аркуша?
2. Що таке анотація? Скільки анотацій зазвичай вимагається для статті? Що має бути зазначено в анотації?
3. Що таке «ключові слова»? Скільки ключових слів вимагається до статті? Де вони розміщуються?
4. Що таке УДК? Де його можна отримати? В якому місці статті він зазначається?
5. Як оформлюються цитати і посилання на авторів?
6. Що входить до Списку літератури? За яким загальним принципом він оформлюється?
7. Як оформлюються джерела у Списку літератури?

Питання до практичного заняття. Будь ласка, підготуйте невеличку доповідь за однією із зазначених тем:

1. Структурна різниця між тезами доповіді на конференції та текстом усного виступу.
2. Мовно-стилістичні особливості усного виступу з доповіддю на конференції / семінарі.
3. Структура виступу на захисті кваліфікаційної магістерської роботи.
4. Особливості створення електронних презентацій, що супроводжують виступ із доповіддю.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Базова:

1. ДСТУ 3008-95. Документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура і правила оформлення. Введ. 23.02.95. Київ: Держстандарт України, 1995. 38 с.

2. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця : Нова Книга, 2004. 576 с.

3. Ребрій О. В. Сучасні концепції творчості у перекладі : [монографія]. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 376 с.

4. Чорновол-Ткаченко О. О. Основи наукових досліджень. Навчальний посібник. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2014. 156 с.

5. Філіпова Л. Я. Бібліографічні системи України в інформаційно-комп'ютерному середовищі: теорія, організація, технологія: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук: спец. 07.00.08 "Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство". Харків, 1999, 21 с.

Допоміжна:

1. Енциклопедія перекладознавства : у 4 т. Т. 1 : пер. з англ. / за ред.: Івз Ґамбіера та Люка ван Дорслара ; за заг. ред.: О.А. Кальниченка та Л.М. Черноватого. Вінниця : Нова Книга, 2020. 560 с. (Серія UTTU Series).

2. Енциклопедія перекладознавства : у 4 т. Т. 2 : пер. з англ., за ред. О.А. Кальниченка та Л.М. Черноватого. Вінниця : Нова книга, 2020. 276 с.

3. Енциклопедія перекладознавства : у 4 т. Т. 3 : пер. з англ. / за ред.: Івз Ґамбіера та Люка ван Дорслара ; за заг. ред.: О.А. Кальниченка та

Л.М. Черноватого. Вінниця : Нова Книга, 2021. 312 с. (Серія UTTU Series).

4. Пальм Г. А. Психологія пізнання: конспект лекцій. Дніпропетровськ : РВВ ДНУ, 2004. 50 с.

5. Freund B., Kenig H., Roth N. Impact of Information Technologies on Manufacturing. *Intern. J. of Technology Managment*. Geneva, 1997. Vol. 13. № 3. P. 215–228.

6. Petrella R. Science and Technology in the Interest of Eight Billion People: Is it Possible? *Science, Technology, and Innovation*. London, 1995. Vol. 8. № 1. P. 21–28.

7. Powell T. C., Dent-Micallef A. Information Technology as Competitive Advantage: The Role of Human, Business, and Technology Resources. *Strategic Management J*. Chichester, 1997. Vol. 18. № 5. P. 375–405.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

1. Термін: поняття, види, способи передачі в перекладі
2. Метафора: поняття, види, способи передачі в перекладі
3. Прийоми перекладу, способи перекладу, перекладацькі трансформації: різниця у термінології
4. Паратекст: поняття і види паратекстів
5. Перекладацькі стратегії: давнина і сучасність
6. Норми та переклад: поняття, види, вплив норм на роботу перекладача
7. Цензура в перекладі
8. Переклад-адаптація: сутність явища, причини його виникнення
9. Труднощі поетичного перекладу
10. Відтворення прямих і прихованих цитат у перекладі
11. Види фразеологізмів та проблеми їхнього відтворення в перекладі
12. Еквівалентність перекладу: еволюція поняття
13. Скопос-теорія: основні питання, що розглядаються в її рамках
14. Теорія перекладу Олександра Фінкеля: основні положення
15. Центральні риси перекладацької стратегії Миколи Лукаша
16. Центральні риси перекладацької стратегії Григорія Кочура
17. Полісистемна теорія: основні питання, що розглядаються в її рамках
18. Постколоніальні студії в перекладознавстві
19. Дескриптивізм у перекладознавстві
20. Переклад-переспів: причини виникнення та роль у цільовій культурі
21. Анотація до наукової статті: проблеми перекладу
22. Community interpreting як різновид усного перекладу
23. Особливості медичних термінів та проблеми їх перекладу
24. Види перекладацького скоропису
25. Довідкова література у роботі перекладача
26. Ґендер у текстах оригіналів і перекладів
27. Особливості перекладу «жіночої літератури»
28. Професійна компетенція усного перекладача
29. Професійна компетенція письмового перекладача
30. Особливості підготовки перекладачів-синхроністів
31. Центральні питання методики викладання перекладу
32. Передача в перекладі оказіоналізмів
33. Передача абревіатур і акронімів у текстах юридичного характеру
34. Проблеми перекладу реклами
35. Гра слів в англомовних текстах і перекладах
36. Інтертекстуальність оригіналу та її відтворення в перекладі

37. Передача алюзій у перекладі
38. Відмінності текстів новин в англомовній та україномовній культурах
39. Центральні проблеми перекладу літератури жанру фентезі
40. Промовисті імена та проблема їхнього перекладу
41. Переклад магічних заклять у творах жанру фентезі
42. Деякі проблеми перекладу творчості Дж.Р.Р. Толкіна
43. Особливості перекладу сонетів Шекспіра
44. Гендерні стереотипи в перекладі
45. Відтворення іншомовних елементів тексту оригіналу в перекладі художньої літератури
46. Види вправ для відпрацювання навичок усного перекладу
47. Словники у роботі перекладача
48. Особливості перекладу творів для дітей
49. Особливості перекладу творів для підлітків
50. Особливості науково-популярного перекладу
51. Проблеми перекладу казок
52. Переклад жартів
53. Проблеми відтворення діалектизмів
54. Проблеми відтворення іноземного акценту персонажів художніх творів
55. Головні труднощі перекладу інструкцій до приладів
56. Проблеми перекладу так званих editorials
57. Передача реалій у творах жанру фентезі
58. Передача термінів у науково-фантастичних творах
59. Особливості формування перекладацької компетенції студентів
60. Фонові знання та їхня роль у роботі перекладача
61. Рецензії на переклади в Україні в 1920 /30-х роках
62. Перекладацька спадщина Інни Мельницької
63. Етика у роботі перекладача
64. Передмова/післямова перекладача: традиція і сучасність
65. Український переклад Біблії
66. Переклад релігійних текстів: сучасні вимоги
67. Історія перекладу Корана українською мовою
68. Переклад біблійних фразеологізмів з англійської мови
69. Відтворення помилок у мовленні персонажів художніх творів
70. Передача архаїзмів і історизмів у художньому перекладі
71. Системи машинного перекладу в роботі перекладача
72. Переклад іншомовних запозичень
73. Мультимодальність і переклад
74. Особливості аудіовізуального перекладу
75. Особливості перекладу назв кінострічок

76. Переклад і локалізація: до визначення понять
77. Проблеми перекладу коміксів
78. Особливості перекладу аніме
79. Переклад багатозначних слів
80. Проблема «хибних друзів» у роботі перекладача
81. Розвиток теорії перекладу в Україні в 1920/30-х роках
82. Сучасні напрямки перекладознавства в Україні
83. Соціологічні дослідження в перекладознавстві
84. Відтворення гумористичного ефекту в художньому перекладі
85. Зміни в ставленні суспільства до перекладачів: ретроспектива
86. Квазіреалія: поняття і проблеми перекладу
87. Проблеми перекладу літератури нонсенсу
88. Проблеми перекладу текстів жанру «потік свідомості»
89. Проблеми перекладу текстів драми абсурду
90. Політкоректність в оригіналі і перекладі
91. Проблеми перекладу лібретто опер
92. Проблеми відтворення іронії в перекладі
93. Передача лексем на позначення мір і ваги
94. Варіювання способів передачі власних назв у залежності від жанру тексту
95. Особливості локалізації комп'ютерних ігор
96. Перекладацький доробок Василя Мисика
97. Наукова спадщина Роксоляни Зорівчак
98. Вплив особистості перекладача на процес і результат перекладу
99. Труднощі передачі топонімів у перекладі
100. Переклад і локалізація: спільні і відмінні риси

ЗРАЗОК РЕФЕРАТУ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. Н. КАРАЗІНА

ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша

РЕФЕРАТ

Лексичні особливості перекладу науково-популярних текстів

Виконавець:
Студентка _ курсу, групи _____
_____
(прізвище, ім'я, по батькові)
Керівник роботи:
Івахненко Антоніна Олександрівна,
к.ф.н., доц., доц. кафедри
перекладознавства імені Миколи Лукаша
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Підсумкова оцінка:
за національною шкалою:
кількість балів: _____
Підпис керівника

Реферат обговорено на засіданні кафедри

Протокол № ____ від «____» _____ 2022 р.

Завідувач кафедри _____ Ребрій О.В.

(підпис) (прізвище та ініціали)

Харків – 2022

Актуальність дослідження стратегій передачі лексико-семантичних особливостей текстів науково-популярного стилю мовлення в парі мов англійська – українська зумовлена тим, що значущість та затребуваність наукових текстів як способу обміну та поширення інформації у світовому науковому співтоваристві значно зросла останнім часом. Також, оскільки глобалізація передбачає інтеграцію знань, для успішного обміну науковою інформацією, у тому числі у науково-популярному викладі, необхідний професійний, адекватний переклад.

У сучасній науці відсутній однозначний підхід щодо науково-популярного тексту. М. П. Брандес, І. Р. Гальперін, Т. А. Тимофєєва розглядають його як підрозділ наукового тексту. Н. Н. Маєвський, Г. А. Васюченко, А. В. Степанов стверджують, що науково-популярний текст може вивчатися як окремий функціональний стиль тексту. Водночас, науково-популярний текст має такі ознаки наукового стилю: по-перше, він містить нові знання, які розглядаються як нові результати наукових досліджень; по-друге, він має подібний зміст та екстра-лінгвістичні фактори, що визначають використання певних мовних засобів. [10, с. 91]

Науково-популярний текст як жанр має низку особливостей. Основною комунікативною метою цього текстового жанру є наукова популяризація, що означає переклад наукової інформації загальновідомою мовою. [9, с. 58] Орієнтація тексту на реакцію реципієнта знаходить своє відображення у спектрі спеціалізованих прийомів структурування та викладу інформації, що є притаманною рисою для науково-популярного тексту. [3] Також важливо відзначити таку його рису, як комбінація наукових та технічних знань у науково-популярному дискурсі. Автор апелює до особистого досвіду та вражень реципієнта тексту для формування більшої зрозумілості поданої ним інформації. [8, с. 204]

Ще однією особливістю науково-популярного тексту є його переконливість. Науково-популярний текст наводить на роздуми, здатний впливати на уяву, емоції та підсвідомість читача через тонкі натяки, образність, ритм, звукові асоціації. Тому варто відзначити, що науково-популярний текст має змішаний характер, бо цей жанр має риси як наукового, так і публіцистичного стилю, що поєднує в собі різні способи викладу інформації, поряд з оповідальною формою викладу, такою як виступ чи інтерв'ю. [10, с. 91-92]

Переклад науково-популярної літератури має відповідати низці вимог. Головні з них – повнота, логічність та чіткість викладу. Для того, щоб переклад науково-популярного тексту був повним, перекладач повинен мати необхідні навички, вміння та знання. Перекладач має добре знати теоретичні та практичні аспекти мови оригіналу та мови перекладу.

До таких питань можна віднести особливості перекладу текстів (види перекладацьких трансформацій та відповідників); способи перекладу: транслітерація, калькування, транспозиція, модуляція, опущення, антонімічний переклад; екстралінгвістичні знання (володіння достатньою інформацією для перекладу спеціалізованого тексту), необхідні в процесі побудови осмислених та адекватних речень мовою перекладу. [7, с. 344]

Критерієм для зіставлення текстів мовою оригіналу та мовою перекладу виступає поняття «еквівалентності». [6, с. 369] Трансформації під час перекладу виступають способом досягнення еквівалентності. Розглянемо, які способи перекладу та перекладацькі трансформації було використано в нашій роботі.

Варіантний відповідник – тип перекладацької трансформації, в наслідок якої переклад здійснюється одним із варіативних відповідників слова, коли у мові перекладу існує кілька слів для передачі однієї й тієї ж за значенням лексичної одиниці. [5, с. 336] Транслітерування – це прийом перекладу лексичної одиниці оригіналу шляхом відтворення її форми за допомогою букв мови перекладу. [2, с. 282] Калькування – це прийом перекладу лексичної одиниці оригіналу шляхом заміни її складових частин – морфем чи слів (у разі стійких словосполучень) їх лексичними відповідниками у мові перекладу. [2, с. 287] Контекстуальна заміна – це тип перекладацької трансформації, згідно із якою переклад здійснюється не словниковим відповідником, а замінюється на контекстуально влучніше слово. [2, с. 287] Конкретизація – заміна слова або словосполучення мови оригіналу з ширшим предметно-логічним значенням словом та словосполученням мови перекладу з більш вузьким значенням. [2, с. 300] Додавання слова – прийом перекладу, який означає вираження елементів та лексичних одиниць, що залишаються невираженими в оригіналі за допомогою додаткових лексичних одиниць. [2, с. 309] Вилучення слова передбачає відмову від передачі в перекладі семантично надлишкових слів, значення яких виявляються нерелевантними чи легко відновлюються у контексті. [2, с. 310] **Заміна** однієї частини мови на слово іншої частини мови – це вид перекладацької трансформації, який передбачає заміну частини мови на іншу із збереженням значення у мові перекладу. [5, с. 17] Пермутація – вид перекладацької трансформації, внаслідок якого відбувається зміна місця у реченні лексичних одиниць на протилежну позицію. [2, с. 314]

Особлива увага приділяється перекладу термінів, сприйняття яких не повинне викликати непорозумінь мовою перекладу. [9] Терміни часто перекладаються за допомогою транслітерації та калькування. Тексти науково-популярного стилю досить часто містять спеціалізовані терміни. [1, с. 39] Найчастіше під час перекладу українською мовою вони

передаються еквівалентами. Для термінології наукового стилю, в цілому та науково-популярного підстилю, зокрема характерне використання складних термінів. [1, с. 39]

Характерною рисою науково-популярного тексту також є вживання абстрактних іменників, які передаються за допомогою українських відповідників [4, с. 199], використання різноманітних кліше та спеціальних лексичних одиниць, для перекладу яких використовуються аналогічні варіанти кліше українською мовою. [1]

Отже, при роботі з науково-популярною літературою такі перекладач має вміти передавати терміни, кліше, абстрактні іменників за допомогою спеціальних трансформацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабятинська Ю. О., Гроза І. М., Гусейнова К. С. Лексико-семантичні особливості перекладу науково-популярних текстів. *Нова філологія*. 2020. №80. Т. 1. С. 38–40.
2. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури: у 2-х ч. Вінниця : Нова книга, 2001. 302 с.
3. Коновалова В. Б. Жанрово-стилістичні проблеми перекладу науково-популярних текстів. *Актуальні проблеми філологічної науки: сучасні наукові дискусії* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Одеса : МГУ, 2018. С. 196–199.
4. Максімов С. Є. Практичний курс перекладу (англійська та українська мови). Теорія та практика перекладацького аналізу тексту для студентів факультету перекладачів та факультету заочного та вечірнього навчання: навч. посіб. Київ : Ленвіт, 2006. 157 с.
5. Марченко Н. В. Підбір варіативних відповідників у процесі адекватного перекладу. *Мова і культура*. 2012. № 15. С. 334–341.
6. Пилипчук О. Еквівалентність у контрастивному аналізі з погляду професора Ю.О. Жлуктенка. *Іноземна філологія*. 2011. №123. С. 367–374.
7. Савіч Т., Шаповал А. Лінгвопрагматичний аспект перекладу англомовних телесеріалів медичної спрямованості українською мовою. *Науковий вісник ПНПУ ім. К. Д. Ушинського*. 2020. № 31. С. 342–359.
8. Соколовська С. Ф. Функціонально-комунікативний аспект науково-популярного дискурсу. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2006. № 26. С. 204–208.
9. Broks P. Understandung Popular Science. Open University Press, 2006. 200 p.
10. Yakubava V. Structural semantic, communicative and pragmatic peculiarity of the popular science text. *Даследаванні па германскай і славянскай філалогіі = Acta Germano-Slavica* : зборнік навуковых аргыкулаў. 2015. P. 90–98.

ПРИКЛАД ТЕСТУ

1. Що з наведеного нижче входить до цілей науково-дослідної роботи студентів?
   a) поглиблене засвоєння навчальних дисциплін,
   b) формування власної думки щодо конкретної дисципліни,
   c) розвиток творчого мислення,
   d) все зазначене вище.
2. Як називається система певних правил, принципів і операцій, що застосовуються у тій чи іншій сфері діяльності?
   a. методика,
   b. методологія,
   c. метод,
   d. технологія.
3. Яка форма наукового дослідження НЕ відноситься до НДРС?
   a. курсова робота,
   b. кваліфікаційна робота,
   c. дисертація на звання кандидата наук,
   d. всі наведені вище.
4. Який пункт із наведених нижче може бути відсутній у кваліфікаційній роботі магістра?
   a. Вступ,
   b. Список літератури,
   c. Висновки,
   d. Додатки.
5. До якого рівня дослідження відноситься експеримент?
   a. Теоретичного,
   b. Емпіричного,
   c. Обох,
   d. Жодного.
6. Як називають підхід, засіб або прийом теоретичного та експериментального дослідження?
   a. Метод,
   b. Методологія,
   c. Техніка,
   d. Технологія.
7. Як називається форма наукового пізнання, логіка якого розгортається від загального до конкретного?
   a. Аналіз,
   b. Синтез,
   c. Дедукція,
   d. Індукція.

8. Як називається положення, яке тимчасово вважається можливо істинним, поки не встановлена істина?
   a. Теза,
   b. Гіпотеза,
   c. Теорія,
   d. Система.
9. Що НЕ може становити мету наукового дослідження у галузі перекладознавства?
   a. Визначення стратегії перекладача,
   b. Визначення ролі перекладів у літературній полісистемі,
   c. Встановлення причин зміни вимог до перекладу у певний історичний період,
   d. Визначення стилістичних особливостей певного оригінального твору.
10. Як називається сукупність способів перекладу та перекладацьких трансформацій конкретного перекладача?
   a. Перекладацька стратегія,
   b. Функція перекладу,
   c. Адекватність перекладу,
   d. Перекладацька система.
11. Що можна віднести до надійних інформаційних джерел під час проведення теоретичної частини дослідження?
   a. Публікації в ЗМІ,
   b. Публікації у фахових виданнях,
   c. Опитування,
   d. Власні міркування з аналізованої проблематики.
12. У якому вигляді можуть бути представлені результати наукових досліджень?
   a. Публікація статті у фахових виданнях,
   b. Виступ на конференції,
   c. Публікація матеріалів конференції,
   d. Все перелічене вище.
13. Оберіть вірний варіант оформлення прямої цитати:
   a. «….» [1, с. 15]
   b. … [1, с. 15]
   c. «…»
   d. «…» [1]
14. Оберіть вірну структуру курсової роботи:
   a. Вступ, Основна частина, Висновки
   b. Вступ, Основна частина, Висновки, Список літератури
   c. Титульна сторінка, Вступ, Основна частина, Висновки, Список літератури
   d. Титульна сторінка, Зміст, Вступ, Основна частина, Висновки, Список літератури

15. Назвіть авторів «Скопос-теорії»:
    a. Г.Турі,
    b. В.Комісаров,
    c. В.Карабан
    d. К.Райсс і Г.Фермеєр,
16. Для проведення практичної частини дослідження у галузі перекладознавства потрібні принаймні:
    a. Один текст (оригінал),
    b. Два тексти (оригінал і переклад),
    c. Один текст (переклад),
    d. Три тексти (оригінал і два переклади).
17. Чим об'єкт дослідження відрізняється від предмету дослідження?
    a. об'єкт вужчий за предмет,
    b. об'єктом є певні слова чи словосполучення, а предметом – тексти,
    c. об'єкт ширший за предмет,
    d. нічим не відрізняється.
18. Що таке *тези*?
    a. Огляд наукової літератури з проблематики,
    b. Аналіз матеріалу дослідження,
    c. Стислий виклад усної наукової доповіді,
    d. Усна доповідь на конференції.
19. У якому випадку можна не брати цитату в лапки?
    a. Коли ви не пам'ятаєте, звідки її взяли,
    b. Коли ви даєте переклад слів автора з іншої мови,
    c. Коли вона являє собою переказ слів автора власними словами,
    d. Коли цитата не дуже велика.
20. На що, зазвичай, звертається основна увага у практичній частині дослідження?
    a. граматичні особливості джерельного тексту,
    b. стилістичні особливості джерельного тексту,
    c. засоби відтворення особливостей джерельного тексту в перекладі,
    d. лексичні особливості джерельного тексту.

Навчальне видання

Івахненко Антоніна Олександрівна

ОСНОВИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ГАЛУЗІ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА

Конспект лекцій

Комп’ютерне верстання *Н. О. Ваніна*
Макет обкладинки *І. М. Дончик*

Формат 60х84/16. Ум. друк. арк. 6,22. Наклад 100 пр. Зам. № 156/22.

Видавець і виготовлювач
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
61022, м. Харків, майдан Свободи, 4.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № від 3367 від 13.01.2009 р.

Видавництво ХНУ імені В. Н. Каразіна
Тел. 705-24-32